

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Roman Lukáč

**Právně – teoretická analýza omezení způsobilosti
k právnímu jednání soudem**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: **doc. JUDr. Karel Beran, Ph.D.**

Katedra: **Katedra teorie práva a právních učení**

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): **15. července 2013**

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci na téma: Právně – teoretická analýza omezení způsobilosti k právnímu jednání soudem vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. července 2013.

.....

Roman Lukáč

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucímu mé diplomové práce, doc. JUDr. Karlu Beranovi, Ph.D. za poskytnuté rady, doporučení a konstruktivní kritiku při zpracování této práce a za to, že ve mně svým nadšením, originalitou a přístupem při výuce na svých seminářích utvrdil a prohloubil zájem o studium práva.

Obsah:

Seznam zkratek	1
Úvod	2
1. Člověk a jeho osobnost v právu	4
1.1 Právní osobnost aneb způsobilost k právům a povinnostem	7
1.2 Svěprávnost aneb způsobilost k právním úkonům	8
2. Omezení způsobilosti k právnímu jednání ex lege.....	14
2.1. Nezletilé osoby a ingerence soudu.....	16
2.2 Osoby jednající v duševní poruše a ingerence soudu	23
3. Omezení a zbavení způsobilosti podle SOZ.....	24
3.1 Zbavení způsobilosti k právním úkonům.....	25
3.2 Omezení způsobilosti k právním úkonům	26
3.3 Institut opatrovníka podle SOZ.....	28
3.4 Soulad s ústavním pořádkem a lidsko-právními úmluvami.....	30
3.5 Rozsah a limity soudního rozhodování.....	37
4. Omezení svěprávnosti a alternativní řešení podle NOZ.....	47
4.1 Nové instituty jako alternativní způsoby řešení.....	49
4.2 Omezení svěprávnosti.....	53
4.3 Institut opatrovníka a opatrovnické rady podle NOZ	58
Závěr	60
Summary.....	66
Použitá literatura	69

Seznam zkratek

NOZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

SOZ – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

ZOR – zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

ZOSS - zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Ústava – ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Listina – usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Úmluva - mezinárodní smlouva č. 10/2010 Sb. m. s., Úmluva o právech osob se zdravotním postižením.

Úvod

Právní řád České republiky se nachází před významným historickým milníkem. Ke dni 1. ledna 2014 vstoupí v účinnost nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. (NOZ), který představuje zásadní předěl vůči dosavadní úpravě soukromoprávních vztahů, svým rozsahem patrně nejvýznamnější od polistopadových změn. Pro svou diplomovou práci jsem zvolil téma omezení způsobilosti k právnímu jednání soudem a souvisejících otázek se zřetelem na úlohu soudu, neboť tato problematika představuje jednu z oblastí soukromého práva, které se chystaná rekodifikace dotkne zcela zásadní způsobem. Jde o oblast, která s účinností NOZ dozná výrazných změn. Změny v hmotněprávní oblasti s sebou nutně nesou potřebu změn procesní úpravy, neboť nelze připustit, aby docházelo k věcným či terminologickým neshodám nebo aby procesní úprava nepostačovala k ochraně těch subjektivních práv, která mohou na podkladě nové soukromoprávní úpravy vzniknout. Změny v této oblasti by měl reflektovat nový zákon o nesporném řízení soudním, který zatím neprošel celým legislativním procesem. Tato práce se soustředí převážně na hmotněprávní úpravu, byť se v některých případech nevyhne ani úzce souvisejícím procesním otázkám. Některé z nich ostatně naleznou nové legislativní řešení přímo v NOZ. Rozhodování soudů o způsobilosti k právním úkonům představuje svým významem nejzávažnější zásah nesankční povahy do osobnostní sféry člověka, neboť je vždy spojeno se zásahem do právní osobnosti. Klíčovými pojmy pro tuto problematiku proto jsou osoba, právní osobnost a způsobilost k právnímu jednání. Práce se v této souvislosti snaží zmiňované právní pojmy vymezit, vzájemně odlišit a zodpovědět otázky: Je každý člověk v našem právním řádu osobou v právním slova smyslu? Jaký je vztah mezi osobou a právní osobností? A jaký je vztah mezi právní subjektivitou a způsobilostí k právnímu jednání? Spolu s vymezením a rozlišením těchto termínů vyvstává potřeba blíže vymezit právní konstrukci nabývání způsobilosti k právnímu jednání či z opačného pohledu zákonného omezení této způsobilosti před okamžikem jejího plného nabytí. Práce se proto snaží odpovědět na otázky, ve kterých případech dochází k omezení způsobilosti k právnímu jednání přímo ze zákona a jakou úlohu zde hraje soud? A za jakých situací dochází k omezení způsobilosti k právnímu jednání rozhodnutím soudu? Odpověď na položené otázky je potom vymezována z pohledu stávající i nové úpravy.

Hmotněprávní ustanovení zakládající pravomoc civilních soudů rozhodovat o omezení či zbavení způsobilosti k právnímu jednání je v současnosti obsažena ve třech odstavcích § 10 Občanského zákoníku č 40/1964 Sb. (SOZ). Tato ustanovení lze označit za jeden z reliktvů, které se v SOZ dochovaly (pomineme-li změnu legislativně-technického rázu, kdy byl pojem občan nahrazen pojmem fyzická osoba) v nezměněné podobě od jeho přijetí. SOZ v době svého přijetí vycházel z koncepce občanského práva jako nástroje řízení společnosti, který chrání třídní zájmy a hodnoty. „*Základní ideologické zdůvodnění pojetí občanského zákoníku představovala doktrína jednoty a vzájemné podmíněnosti zájmů občana a socialistické společnosti*“¹ (srovnej též preambuli ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky). Jednou z klíčových otázek pro tuto práci tudíž je, jestli ustanovení § 10 obstojí v kontextu současného ústavního pořádku ČR?

Rozhodnutí o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům znamená závažný dopad na sociální status člověka, jeho osobní a rodinné poměry a každodenní život. Nese s sebou vždy zásah do základních lidských práv garantovaných Listinu a dalšími lidsko-právními úmluvami. Z tohoto pohledu je stávající úprava dlouhodobě kritizována jako nedostačující a neadekvátní svému významu a účelu. K doplnění a zpřesnění strohé úpravy došlo v průběhu let soudní cestou prostřednictvím judikatury obecných soudů a s ohledem na zásahy do lidských práv i judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu, které vymezily základní mantinely pro rozhodování v této oblasti a zdůraznily účel těchto opatření. Práce si klade za cíl s odkazem na klíčové judikáty abstrahovat obecné závěry a na jejich základě odpovědět na otázku, kde jsou limity soudního rozhodnutí o omezení nebo zbavení způsobilosti právně jednat? Terčem kritiky účinné úpravy je se zřetelem na mezinárodní vývoj a moderní zahraniční úpravy i sama konstrukce řešení založená na tzv. náhradním rozhodování, a to zejména s ohledem na fakt, že SOZ k němu nezná alternativní, méně omezující, varianty. Cílem práce je blíže analyzovat NOZ, komparovat jej se stávající úpravou a na základě toho zodpovědět, jakým způsobem zákonodárce reagoval na současné kritiky a problémy? Je nová úprava řešením těchto problémů? A v neposlední řadě, jaké jsou či mohou být problémy a nedostatky nové úpravy?

---

¹ NEČAS, Petr, POSPÍŠIL, Jiří. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku* [online]. 3.2.2012. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf>.

1. Člověk a jeho osobnost v právu

Ústředními právními pojmy pro tuto práci jsou **pojem osoby** (právního subjektu), bodu, k němuž se vztahují práva a povinnosti a s ním spojená kategorie **právní osobnosti**. Tyto dva pojmy bývají někdy směřovány v jedno. Takový postup je ovšem nesprávný, neboť jak uvádí Karel Beran, „*pojem právní subjektivity sice navazuje na pojem právního subjektu, není s ním ale totožný. Subjekt je osoba, která má způsobilost mít práva a povinnosti, subjektivita pak definuje, o jaká práva a povinnosti se jedná a vymezuje jejich rozsah*“.² Abychom mohli prohlásit, že každý člověk je z hlediska právního řádu osobou (subjektem) je nejprve potřeba zodpovědět otázku, zdali se stává subjektem již na základě vrozených aspektů integrujících se v jeho jedinečné, přirozené osobnosti, kterou právo prostě zrcadlí anebo je rozhodující a primární právní řád, který člověku právní osobnost propůjčí.³ Ve druhém případě totiž konstatování, že každý člověk je osobou v právním slova smyslu, nemusí platit. Typickým příkladem uváděným v této souvislosti bývá institut otroctví ve starověkém Římě, kde byla právní osobnost otroka redukována právním řádem natolik, že neměl a nemohl mít žádná práva a z hlediska majetko-právních vztahů byl považován za věc. Zcela opačný názor zastávají přirozenoprávní teorie „*tj. učení, že vedle práva platného, tj. zpravidla psaného, které vydává státní moc („dané právo“), existuje ještě jiné, tj. přirozené právo (...). Toto přirozené právo, je na „daném“ právu nezávislé a je mu dokonce nadřazené*“.⁴

V našem právním řádu nalezneme odpověď na otázku, zdali je každý člověk zároveň osobou v právu na ústavní úrovni, konkrétně v článku 5 Listiny základních práv a svobod (Listina), který stanoví, že „*každý je způsobilý mít práva*“. Listina navazuje, byť poněkud odlišnou formulací, na článek 16 Mezinárodního paktu o občanských a

---

² Karel Beran. in VEČEŘA, M., GERLOCH, A., SCHLOSSER, H., BERAN, K., RUDENKO, S. *Teória Práva*. 3. vyd., Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o., 2009. str. 219. ISBN: 978-80-89447-04-6.

³ Zastánce takového přístupu je např. Fritz Rittner, který uvádí, že „*člověk není ze své podstaty právním subjektem, tím je jen díky právnímu řádu, který mu právní způsobilost propůjčí.*“ in BERAN, K. *Pojem osoby v právu*. Praha: Leges, 2012. s. 117. ISBN: 978-80-87576-06-9.

⁴ KNAPP, V. KNAPPOVÁ, M. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné I. 5.* jubilejní aktual. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. s. 36. ISBN: 978-80-7357-468-0.

politických právech, podle kterého „každý má právo na to, aby byla všude uznána jeho právní osobnost“⁵ (ten doslovně převzal znění článku 6 starší Všeobecné deklarace lidských práv). Už ze systematického zařazení (Hlava II., Oddíl první Základní lidská práva a svobody) je třeba význam článku 5 chápat šířeji, než jako ustanovení čistě statusové, které pouze vymezuje rozsah právní způsobilosti člověka. Viktora Knapp uvádí, že článek 5 má na mysli něco jiného, než říká. Podle něj jeho podstata spočívá v tom, že nikdo nemůže být způsobilosti k právům jakožto atributu právní osobnosti zbaven, jinými slovy „že každý člověk je z hlediska práva „osobou“, tj. že má právní subjektivitu a tohoto svého charakteru nemůže být zbaven“⁶. Listina se zmiňuje pouze o způsobilosti mít práva, o povinnostech mlčí. To je podle Václava Pavlíčka dáno historickými důvody, za kterých lidsko-právní deklarace vznikaly.⁷ Právo jednoho člověka ovšem nemůže existovat bez korespondující povinnosti druhého, a tak lze konstatovat, že způsobilost k právům v sobě nutně implikuje také způsobilost k povinnostem. Právo každého člověka mít právní osobnost, resp. být považován z hlediska práva za osobu je dle článku 1 Listiny nezadatelné, nezczizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. Listina v tomto ohledu chrání jedince i proti jeho vůli. Preambule Listiny uvádí, že základní, přirozená práva člověka uznává. Tím se hlásí k přirozenoprávní koncepci základních práv. Lze tedy shrnout, že v našem právním řádu je každý člověk osobou v právním slova smyslu a právní řád jej tohoto statusu nemůže zbavit. Tuto skutečnost vedle ústavní roviny stvrzuje § 19 NOZ (SOZ obdobné ustanovení nemá), který si vzal za svůj předobraz § 16 ABGB a v modifikované podobě inspirované švýcarskou úpravou a výslovně zakotvil, že „každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem poznatelná přirozená práva, a tudíž se považuje za osobu. Zákon stanoví jen meze uplatňování přirozených práv člověka a způsob jejich ochrany“. NOZ se tak explicitně hlásí k racionální větvi přirozenoprávní teorie, ze které plyne, že právní řád osobnost člověka nestanovuje, toliko uznává a klade zákonné meze a podmínky jejímu uplatňování.

---

⁵ Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.

⁶ KNAPP, Viktor. *Každý je způsobilý mít práva (Je každý k tomu způsobilý?)*. ASPI [právní informační systém]. LIT2943CZ.

⁷ PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky komentář, 2. díl: Práva a svobody*. 2. vyd. k 1. 1. 2003. Praha: Linde a.s. 1999. s. 65. ISBN: 80-7201-391-2.

Pro soukromé právo je typické, jak bude v následujících dvou podkapitolách rozvedeno, že rozlišuje mezi **způsobilostí k právům a povinnostem** a **způsobilostí k právním úkonům** (svéprávnosti dle NOZ). Jaromír Harvánek rozlišuje tyto kategorie jako různé roviny právní subjektivity člověka, tj. jako rovinu pasivní, spočívající ve způsobilost k právům a rovinu aktivní promítnutou do způsobilosti k právním úkonům (vedle toho zvlášť také rovinu deliktů mající odraz ve způsobilosti k protiprávnímu jednání).⁸ Právní subjektivita a způsobilost k právním úkonům spolu úzce souvisí. Byť je od sebe občanské právo z určitých důvodů odděluje, v pojetí právní osobnosti jako základního práva každého člověka garantovaného čl. 5 je od sebe nelze separovat a je proto potřeba vyvarovat se civilistickému chápání jím zakotvené způsobilosti mít práva⁹. Ústavní soud v souladu s výše uvedeným vykládá čl. 5 v širším významu, než je pojem právní subjektivity chápán v právu občanském. „*Ačkoli soukromé právo rozlišuje mezi způsobilostí mít práva (právní subjektivita) a mezi způsobilostí vlastním jednáním měnit svá práva (způsobilost k právním úkonům), nemělo by toto dělení vést k restriktivnímu výkladu čl. 5 Listiny a omezovat jeho garanční záběr jen na zákaz deminutio capitis - absolutní vyluku zbavení právní subjektivity. Článek 5 Listiny nejen bezvýhradně uznává a garantuje postavení člověka jako právní osobnosti, ale garantuje i aktivní, dynamický a nutný důsledek takového uznání (srov. i čl. 18 obecného zákoníku občanského z roku 1811). Vlastnost právní osobnosti nelze zužovat na neživotnou konstrukci individua, jež není schopno vlastním přičiněním či výronem vlastní individuality své postavení měnit“.*¹⁰ (k tomu srovnej též BERAN, K. *Pojem osoby v právu*, s. 160.). Tímto výrokem Ústavní soud doplnil a rozšířil, již dříve vyslovený názor, že „*právní subjektivita totiž musí pokrývat i právo jednotlivce na rozvoj jeho osobnosti v podobě interakce s okolím, včetně interakce s veřejnou mocí. Osoba definovaná právní subjektivitou má totiž právo na svobodné jednání“.*¹¹ V souladu

---

⁸ HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. Brno: 1998. str. 200. ISBN: 80-210-1791-0.

⁹ „*Občanské právo striktně rozeznává způsobilost k právům a způsobilost k právním úkonům, v jiných právních odvětvích toto rozlišení není významné nebo neexistuje. Je tedy třeba s pojmem „způsobilost k právům“ ve smyslu čl. 5 Listiny zacházet opatrně a nepropadat civilistickému chápání této způsobilosti.“* in KNAPP, Viktor. Každý je způsobilý mít práva (Je každý k tomu způsobilý?): op. cit.

¹⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

¹¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. I. ÚS 546/03.

s názorem Ústavního soudu lze konstatovat, že způsobilost k právnímu jednání vyplývá z právní subjektivity, nikoliv naopak.

1.1 Právní osobnost aneb způsobilost k právům a povinnostem

Sejdeme-li z ústavní úrovně na úroveň „běžného“ zákona, je úprava statusových otázek, obecně řečeno, doménou soukromého práva, resp. občanského zákoníku. SOZ tuto skutečnost poněkud upozaduje, když za hlavní předmět své úpravy vytyčil majetkové vztahy mezi osobami (srovnej § 1 odst. 2 SOZ). NOZ toto pojetí opouští a stanovuje jako základ svého věcného zaměření i úpravu statkových otázek (viz. § 9 odst. 1 a 2 NOZ). Úpravu **způsobilosti k právům a povinnostem** fyzických osob najdeme v § 7 SOZ. Podle něj vzniká způsobilost mít práva a povinnosti narozením a trvá po celý život. Podmíněně ji přiznává též počatému dítěti (nasciturovi) za předpokladu, že se narodí živé. Smrtí tato způsobilost zaniká. Ze samotné způsobilosti k právům a povinnostem nelze vyvozovat, že by osobě jakákoliv konkrétní práva náležela. Jde toliko o potenciální možnost v obecné rovině, která může být v rovině konkrétní, tj. ve vztahu k určitému, konkrétnímu právu omezena. Aleš Gerloch uvádí, že *„právní subjektivita fyzické osoby však může být též vázána na naplnění některých zákonných podmínek, které však nesmí být diskriminační povahy, tj. musí být pro každou fyzickou osobu splnitelné, aniž by zasahovaly do její osobní fyzické a psychické integrity.“*¹² Jako příklad takových podmínek lze zmínit věk, kvalifikaci, vzdělání, bezúhonnost a další.

Rozdíl mezi článkem 5 Listiny a § 7 SOZ je především v tom, že Listina zakládá obecnou způsobilost k právům s dosahem pro celý právní řád, kdežto § 7 je občanskoprávním institutem, čímž je jeho dosah limitován. V některých oblastech se proto vedle SOZ uplatní speciální úprava. Jedná se například o pracovně-právní vztahy, kde zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce v hlavě II. stanoví speciální úpravu vzniku způsobilosti k právům a povinnostem zvláště pro zaměstnance a zvláště pro zaměstnavatele, vztahy důchodového pojištění se speciální úpravou způsobilosti dle § 3

---

¹² GERLOCH, A. *Teorie Práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2009. s. 110. ISBN 978-80-7380-233-2.

odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, a další. Hmotněprávní způsobilost je rovněž podle § 19 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen OSŘ) určující pro procesní způsobilost neboť kdo může být subjektem práva, musí mít i možnost být subjektem – účastníkem procesu, sloužícímu k ochraně tohoto práva. Vedle toho má procesní způsobilost také ten komu ji zákon přiznává.

NOZ se od dosavadní úpravy odchyluje především přirozenoprávním pojetím. V souladu s tím dává na řadě míst přednost pojmu člověk, před pojmem fyzická osoba. V § 15 nalezneme společné ustanovení pro fyzické i právnické osoby, které definuje **právní osobnost** jako způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti. V § 23 se potom nachází navazující ustanovení pro fyzické osoby, které v souladu s dosavadní úpravou stanoví, že „člověk má právní osobnost od narození až do smrti“. K menší změně, resp. upřesnění ovšem došlo v souvislosti s institutem nascitura, který NOZ upravuje v § 25. Podle něj se na počaté dítě „hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům“. Výslovně se tak zakotvuje, že ustanovení nelze uplatnit v neprospěch nascitura. Určujícím kritériem prospěšnosti bude vzájemné poměrování práv a povinností, které mohou v konkrétní situaci vzniknout, typicky v souvislosti s přijetím dědictví nebo daru.

1.2 Svěprávnost aneb způsobilost k právním úkonům

Podle § 8 odst. 1 SOZ **způsobilost k právním úkonům** fyzické osoby vyjadřuje „její způsobilost vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti“. Zpravidla je v teoretických učebnicích a komentářích upozorňováno na to, že zákonné vymezení není zcela přesné, resp. úplné. „Znamená to i způsobilost vlastními právními úkony práva a povinnosti měnit, zajistit, způsobit jejich zánik, provést reklamaci, požádat o splnění dluhu, pořídit o svém majetku, atd.“¹³ Vedle způsobilosti k právním úkonům podle SOZ se v určitých právních oblastech uplatní odchylná úprava. Jedná se

---

¹³ KNAPOVÁ, M. citováno podle FIALA, J., KINDL, M., *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 43. ISBN 978-80-7357-395-9.

například o zákoníku práce¹⁴, zákoně o sociálním zabezpečení¹⁵ a další předpisy. Již bylo zmíněno, že občanský zákoník rozlišuje mezi způsobilostí mít práva a povinnosti a způsobilostí vlastním jednáním (právními úkony) pro sebe určitá práva nabývat nebo na sebe konkrétní povinnosti brát. Podstatou právního úkonu, eventuálně v terminologii NOZ právního jednání, je totiž projev vůle. Vůli lze definovat jako chtěné a vědomé úsilí směřující k dosažení cíle. Projevem se pak rozumí její seznatelnost či výraz ve vnějším světě. Vůle člověka je individuální duševní kategorie, která je ovlivňována řadou vnitřních a vnějších faktorů a pod jejich vlivem se mění a vyvíjí. Pro právo představuje apriorně danou skutečnost, kterou posléze reflektuje. S její variabilitou se vypořádává tím způsobem, že právní relevanci nepřiznává každému projevu vůle, ale pouze takovému, který splňuje určitá zákonem stanovená kritéria. Aby byl projev vůle způsobilý vyvolat právem předvídané a aprobované následky, zákon požaduje, jak uvádí Knapp, „*určitý stupeň vyspělosti vůle a intelektu fyzické osoby, neboť vznik konkrétních práv a povinností je zpravidla spojen právě s jejím uvědomělým volným chováním*“.¹⁶ Způsobilost právně jednat je tedy vázána na potřebný stupeň duševní vyspělosti.¹⁷ SOZ v § 9 tuto vyspělost definuje dvěma psychickými složkami, rozumovou a volní. Složka rozumová (intelektuální), též označována jako rozpoznávací nebo předvídací, spočívá ve schopnosti „*rozpoznat charakter vlastního jednání a jeho adekvátnost ve vztahu k zamýšlenému výsledku*“.¹⁸ Složka volní, též označovaná jako ovládací nebo určovací, vyjadřuje „*způsobilost podle tohoto poznání své chování určit, tj. ovládat je vůlí*“.¹⁹

Z těchto důvodů **způsobilost k právním úkonům**, na rozdíl od způsobilosti k právům a povinnostem, **nevzniká již narozením**. Novorozené dítě přirozeně není schopno ani určit povahu svého jednání, ani je ovládnout a tudíž nemá způsobilost

---

¹⁴ srovnej § 6 a § 10 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce.

¹⁵ Srovnej § 4 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení.

¹⁶ KNAPP, V. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné I.*: op. cit., s. 160.

¹⁷ Pro úplnost lze doplnit, že kromě požadavků vztahujících se k psychickým atributům člověka, klade právo pro právní relevanci jednání ještě další požadavky vážící se k projevu vůle, typicky jeho vážnost, srozumitelnost, určitost, aby byl učiněn svobodně, eventuálně též ve formě stanovené zákonem nebo dohodou stran. Při jejich nesplnění stíhá takový projev vůle neplatností.

¹⁸ Tamtéž, str. 164.

¹⁹ Tamtéž, str. 164.

samostatně činit právní úkony vůbec. Dalším důsledkem toho je, že způsobilost právně jednat respektive její rozsah se během života vyvíjí a u některých osob se můžeme setkat s odchylkami od obecně předpokládaného vývoje. Jak k tomu uvádí Beran, „*způsobilost jednat nabývá FO postupně a některá FO (duševně chorá) ji ani nabyt nemusí.*“²⁰

V plném rozsahu vzniká způsobilost k právním úkonům **zletilostí**. SOZ spojuje dosažení zletilosti se dvěma alternativními právními skutečnostmi. Tou první a v běžném životě častější je den dovršení osmnáctého roku života. Před tímto dnem je možné nabyt zletilosti uzavřením manželství se souhlasem soudu. Podle §13 odst. 1 zákona č 94/1963 Sb. o rodině (ZOR) může soud z důležitých důvodů povolit uzavření manželství nezletilé osobě starší 16 let. Pokud jde o důvody, které lze považovat za důležité pro vyhovění žádosti o povolení uzavřít manželství, zákon je blíže nespecifikuje. V praxi půjde nejčastěji o těhotenství snoubenky, eventuálně že snoubenci již spolu dítě mají, že spolu žijí ve společné domácnosti nebo mohou získat společného bydlení, apod. Podle judikatury (R 30/1976) *"musí být u snoubenců především zjištěny takové vlastnosti, které opravňují k předpokladům, že založené manželství bude harmonické, pevné a trvalé. Snoubenci musí svou tělesnou a duševní vyspělostí, svým dosavadním životem, povahovými vlastnostmi a poměrem k práci dávat záruku, že jejich manželství bude plnit společenské poslání."*²¹ Návrh na zahájení soudního řízení podává sám nezletilý. SOZ v § 8 odst. 2 stanovuje, že zletilost nabytá uzavřením manželství se neztrácí ani zánikem manželství ani prohlášením manželství za neplatné.

Rubem právně-relevantního jednání, kdy člověk na sebe může brát v zákonem stanovených mezích práva a povinnosti je odpovědnost za zaviněné porušení objektivního práva, tj. za jednání nedovoleně vybočující z těchto mezí, též označované jako **deliktní způsobilost**. Ta se obdobně jako způsobilost k právním úkonům nabývá postupně. Právní řád diferencuje plné nabytí deliktní způsobilosti podle její povahy.

---

²⁰ BERAN, K. in VEČEŘA, M., GERLOCH, A., SCHLOSSER, H., BERAN, K., RUDENKO, S. *Teória Práva.*: op. cit. str. 219.

²¹ Citováno podle *Povolení uzavřít manželství nezletilému staršímu 16 let* [online zdroj]. Právník.cz, 16. srpna 2002 [cit. 2013-05-05]. Dostupný z WWW: < <http://www.pravnik.cz/a/82/povoleni-uzavrit-manzelstvi-nezletilemu-starsimu-16-let.html>>.

Trestněprávní způsobilost (nebrání-li tomu jiná překážka) se nabývá dovršením 15. roku. Občanskoprávní deliktní způsobilost se nabývá zletilostí. Způsobilost k právnímu jednání a způsobilost k protiprávnímu jednání jsou spolu spjaty, neboť vychází ze stejných předpokladů, nejsou ale totožné. V praxi mohou nastat a mnohdy nastávají případy, kdy osoba bez způsobilosti k právním úkonům bude odpovědná za své protiprávní jednání a naopak, jedinec jinak plně způsobilý k právním úkonům nebude odpovídat za své protiprávní chování, resp. protiprávnost u něj bude vyloučena. Pro posouzení deliktní způsobilosti je rozhodující volní a intelektuální schopnosti člověka, které je nutno posoudit vždy se zřetelem ke konkrétnímu případu v daném čase a místě. Tak například nezletilý, který je nezpůsobilý k jakýmkoliv samostatným majetkovým dispozicím s osobním automobilem v hodnotě 1 mil. Kč, může v konkrétním případě odpovídat za majetkovou škodu na tomto voze, kterou způsobil například úmyslným rozbitím čelního skla kamenem.²² Osoba, která na druhé straně disponuje plnou způsobilostí k právním úkonům, nebude deliktně odpovědná, pokud způsobí stejnou škodu, stejným způsobem, avšak ve stavu náměšičnosti nebo nepřičetnosti. SOZ v určitých případech přisuzuje deliktní způsobilost i tomu, kdo nebyl schopen ovládnout své jednání či posoudit jeho následky. Činí tak za předpokladu, že se dotýčný do takového stavu uvedl vlastní vinnou, viz § 423 SOZ.

Hmotněprávní úprava způsobilosti k právním úkonům se odráží i v **procesní rovině**. Dle § 20 OSŘ je procesní způsobilost přiznána každému v tom rozsahu, v jakém má způsobilost k právním úkonům. Zákon stanovuje pro určité případy, odchylku od hmotněprávního základu. Příkladem je § 186 odst. 3 OSŘ, který umožňuje podat návrh na vrácení způsobilosti k právním úkonům i osobě, která byla této způsobilosti zbavena. Obdobné ustanovení nalezneme také v § 29 správního řádu (zákon č. 500/2004 sb.), který procesní způsobilost, jinak řečeno schopnost samostatně činit ve správním řízení úkony a její rozsah odvozuje od rozsahu způsobilosti k hmotněprávním úkonům.

---

²² Spolu s ním, anebo zcela sám bude podle konkrétních okolností případů odpovídat za škodu ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled. Odpovědnosti se zproští, jestliže prokáže, že náležitý dohled nezanedbal. (viz § 422 SOZ)

NOZ nahrazuje termín právní úkon pojmem **právní jednání (negotium)**. V právní teorii bývají tyto dva termíny často používány jako synonyma. V pojetí NOZ má ovšem právní jednání širší význam. SOZ právní úkon vymezuje v § 34 jako „*projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv a povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují*“. Právní jednání je v § 545 NOZ vymezeno tak, že „*právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran*“. V návaznosti na nahrazení stávajícího pojmu právního úkonu termínem právní jednání nová úprava opouští pojem způsobilosti k právním úkonům a nahrazuje jej pojmem svéprávnost, který náš právní řád používal až do roku 1964. Tradiční pojem vychází z římského práva, kde tzv. „*persona sui iuris*“ (osoba svého práva, osoba svéprávná)²³ byla osobou plně oprávněnou vlastním jednáním nabývat pro sebe práv a zavazovat se k povinnostem.

NOZ se přidržuje tohoto pojetí a vymezuje **svéprávnost** v § 15 odst. 2 jako „*způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem*“ či jinak řečeno jako způsobilost právně jednat. Plné svéprávnosti nabývá člověk podle § 30 odst. 1 NOZ **zletilostí**, přičemž zletilosti se nabývá, stejně jako podle stávající úpravy, dovršením osmnáctého roku života. NOZ rovněž zachovává možnost nabytí plné svéprávnosti uzavřením manželství nezletilou osobou (§ 30 odst. 2). **Rozlišuje však mezi nabytím svéprávnosti a zletilosti**. Podle NOZ bude pro nabytí zletilosti jedinou relevantní skutečností dosažení osmnáctého roku života. Uzavře-li s povolením soudu nezletilá osoba manželství, pak se stane svéprávnou, nikoliv však zletilou. V § 672 odst. 2 pak vymezuje předpoklady pro uzavření takového manželství. Nezletilá osoba musí dovést šestnáctý rok věku. Uzavření manželství bude nadále vázáno na povolení soudu, který návrhu vyhoví, jsou-li proto důležité důvody. Které důvody budou v tomto případě považovány za důležité NOZ nespécifikuje a bude tedy záležet na posouzení soudu v konkrétních případech, přičemž v tomto směru lze podle mého názoru vycházet z dosavadní judikatury, typicky tedy půjde o těhotenství snoubenky nebo již narozené dítě snoubenců, atd. Zákon nově explicitně nestanovuje jako podmínku existenci souladu potenciálního manželství se společenským účelem

---

²³ srovnej KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. str. 57 a 58. ISBN: 80-7179-031-1.

manželství. NOZ ovšem výslovně uvádí, že by mělo jít o výjimečné případy. Domnívám se, že i podle nové úpravy by soud měl být dostatečně přesvědčen o tom, že u nezletilého snoubence či snoubenců jsou dány vlastnosti, které dávají záruku plnění účelu takového manželství. Hlavním účelem manželství je podle § 655 NOZ založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.

S § 37 NOZ se do právního řádu vrací staro-nový institut **přiznání svéprávnosti (emancipace²⁴)**, který náš právní řád znal až do roku 1950. Vedle uzavření manželství s povolením soudu bude představovat druhou možnost, jakou může člověk nabýt plnou svéprávnost před dosažením zletilosti. I zde bude hrát rozhodující roli soud, jenž bude o emancipaci, respektive o návrhu na její přiznání, rozhodovat. Přiznání svéprávnosti vychází z pojetí, že „*lze v určitých případech nezletilému „přidat“, resp. prominout léta (venia aetatis), a v důsledku toho jej učinit svéprávným dříve, než dosáhne stanovené věkové hranice*“²⁵. Návrh podává sám nezletilý nebo jeho zákonný zástupce za předpokladu, že s tím nezletilý souhlasí. Zákon v § 37 odst. 1 vypočítává kumulativní podmínky, které musí být splněny, aby soud návrhu vyhověl. Nezletilý musí dosáhnout věku šestnácti let a osvědčit schopnost samostatně se živit a obstarávat své záležitosti a s návrhem musí souhlasit zákonný zástupce nezletilého. Jsou-li všechny tyto podmínky splněny, pak soud nebude mít jinou možnost, než návrhu vyhovět. Jak uvádí důvodová zpráva „*předpokládá se, že nebude důvod pro delší soudní řízení, neboť soud má mít povinnost za těchto okolností návrhu vyhovět*“²⁶. Druhá věta téhož odstavce stanoví, že „*v ostatních případech soud vyhoví návrhu, je-li to z vážného důvodu v zájmu nezletilého*“. Tím zákonodárce otevírá prostor pro výjimky z výše uvedeného pravidla a ponechává na zvážení soudu, zdali přizná svéprávnost i v těch případech, kdy nejsou splněny všechny podmínky, např. s návrhem nevysloví souhlas zákonný zástupce. Soud

---

²⁴ Ačkoliv s pojmem emancipace jako synonymem k pojmu přiznání svéprávnosti pracuje teorie a lze se s ním setkat i v důvodové zprávě k NOZ, sám NOZ tento pojem nezná. Více k tomu v: FRINTA, Ondřej. Pojetí svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, roč. 2.

²⁵ NEČAS, Petr, POSPÍŠIL, Jiří. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku.*: op. cit.

²⁶ Tamtéž.

v takovém případě bude vážit, je-li pro přiznání svéprávnosti dán vážný důvod a zároveň nakolik návrh odpovídá zájmům nezletilého.²⁷

Pokud jde o **deliktní způsobilost**, NOZ v § 24 obecně stanoví, že „*každý člověk odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout*“. Zároveň počítá stejně jako nynější úprava i s odpovědností osob, které nebyly schopny své jednání ovládnout nebo posoudit, pakliže se do takového stavu přivedly vlastní vinnou (viz § 24 ve spojení s § 2922). V § 2920 potom nalezneme speciální ustanovení upravující deliktní způsobilost nezletilců a osob stížených duševní poruchou. Těmto osobám vznikne povinnost nahradit škodu, pokud byly způsobilé ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. Ustanovení výslovně uvádí, že poškozenému náleží náhrada škody i v případech, kdy se škůdci nebránil ze šetrnosti k němu. V některých případech budou mít nezletilý nebo osoba stížená duševní poruchou povinnost k náhradě škody, i když nebyli schopni své jednání ovládnout nebo posoudit jeho následky a to za situace, kdy to bude spravedlivé se zřetelem k majetkovým poměrům škůdce a poškozeného. NOZ v § 2922 přejímá s menším formulační úpravou ustanovení SOZ o spoluodpovědnosti toho, kdo zanedbal nad škůdcem náležitý dohled.

2. Omezení způsobilosti k právnímu jednání ex lege

V předchozí kapitole bylo uvedeno, že zákon spojuje rozsah způsobilosti k právním úkonům člověka (či svéprávnosti dle NOZ) s jeho rozumovou a volní vyspělostí. Jako **obecné kritérium pro dosažení úplné způsobilosti** stanovuje SOZ dosažení zletilosti, které primárně váže na dovršení osmnáctého roku života, eventuálně při splnění stanovených podmínek na uzavření manželství se souhlasem soudu. Podle NOZ se v základním pojetí nic nemění. Člověk se stává plně svéprávným nabytím zletilosti, která je spjata s dovršením 18. roku života. K určitým změnám došlo v alternativních způsobech nabytí svéprávnosti před dosažením zletilosti. Získat plnou svéprávnost může i osoba nezletilá a to uzavřením manželství s povolením soudu (aniž by se na rozdíl od SOZ zároveň stala zletilou) nebo přiznáním svéprávnosti soudem, splňuje-li v obou případech zákonem stanovené podmínky. Alternativní možnosti

---

²⁷ Tamtéž.

představují spíše výjimečné případy, nejčastěji se člověk stane plně způsobilým právě dosažením zletilosti. Zákon tedy vychází z konstrukce založené na předpokladu, že osoba při dosažení stanoveného věku dosáhla potřebné intelektuální vyspělosti, je plně způsobilá k právnímu jednání a dále ji v této způsobilosti neomezuje. Tento předpoklad vychází z obecně předpokládaného, normálního duševního vývoje.

V této souvislosti se musí zákon vypořádat s několika skutečnostmi. Jednak s tím, jakým způsobem se bude posuzovat způsobilost nezletilých osob, respektive v jakém rozsahu jim způsobilost k právnímu jednání přizná a kdo a jakým způsobem za ně může právně jednat v oblastech, kde jim tato způsobilost nenáleží. Za další je potřeba se vypořádat se způsobilostí k právnímu jednání u těch osob, u kterých v důsledku duševní poruchy došlo k odchylce od normálního stavu, která má za následek, že postižená osoba není ať už v krátkodobém nebo dlouhodobém časovém horizontu schopna rozpoznat povahu svého jednání a jeho následky nebo toto své jednání ovládnout, eventuálně postrádá obě tyto vlastnosti. I zde je pak potřeba určit v jakém rozsahu činí duševní porucha dotčenou osobu nezpůsobilou a kdo za ni v této oblasti bude právně jednat. SOZ ani NOZ na rozdíl od např. trestního zákona č. 40/2009 Sb.²⁸ definici duševní poruchy neobsahuje.

V důvodové zprávě k trestnímu zákoníku se dočteme, že „**duševní porucha** se podle moderních medicínských názorů (srov. např. Raboch, J., Zvolský, P. a kol. *Psychiatrie, I. vyd., Praha 2001*) vymezuje jako zřetelná odchylka od stavu duševního zdraví a rovnováhy, kterým se rozumí stav úplné a sociální pohody, jako výslednice vnitřních (genetických) a vnějších (psychociálních a enviromentálních) faktorů. Duševní poruchu nemůžeme ztotožňovat s duševní nemocí, neboť pojem duševní nemoci je užším pojmem. Specifická (smíšená) porucha osobnosti (dříve nazývaná „psychopatie“), u které se povaha lidí nápadně odchyluje od normy, může být duševní poruchou, ale nemusí být duševní nemocí. Duševní porucha může být způsobena rozdílnými příčinami, a to samotnou duševní chorobou nebo jinou nemocí, která má takovou poruchu za následek, anebo může být vyvolána požitím návykových látek, např. alkoholu nebo omamných látek. Duševní porucha, která je příčinou nepřičetnosti, může být přechodná

---

²⁸ § 123 stanoví, že „duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociační porucha nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka“.

a krátkodobá, a to od několika vteřin (např. porucha vědomí u řidiče auta, jako příčina dopravní nehody, při níž dojde k ublížení na zdraví) či minut (např. epileptický záchvat, v rámci něhož dojde k ublížení na zdraví osobě poskytující pomoc nemocnému), ale může být také dlouhotrvající nebo trvalá (např. schizofrenie či mentální retardace).²⁹

Příčiny, kdy osoba nebude plně způsobilá k právnímu jednání, lze na základě výše uvedeného rozdělit do dvou skupin. První, která se vyskytne po určitou část života pravidelně, představuje nedostatek věku. Druhou, která se vyskytuje výjimečně a týká jen některých osob a často jen po určitou dobu, je duševní porucha. Rovněž na základě toho, jakým způsobem dochází k omezení způsobilosti jednat, můžeme rozlišit dva přístupy. V prvním případě dochází k omezení způsobilosti právně jednat přímo ze zákona (*ex lege*). To se týká kategorie nezletilých osob a zvláštních případů, kdy právně jednala osoba v přechodné duševní poruše, která jí k tomuto jednání činila nezpůsobilou nebo za stejných podmínek v duševní poruše, která není jen přechodná u těch osob, které nebyly doposud omezeny (dle SOZ eventuálně též zbaveny) ve způsobilosti k právnímu jednání soudem. I v situacích, kdy dochází k omezení způsobilosti k právnímu jednání *ex lege*, však hraje v konkrétních případech rozhodující úlohu soud, neboť tuto obecně předpokládanou nezpůsobilost je nutno pro posouzení platnosti právního jednání v konkrétních situacích posoudit individuálně. Druhý přístup vedle omezení způsobilosti právně jednat *ex lege* je založen na individuálním omezení způsobilosti k právnímu jednání konkrétního člověka rozhodnutím soudu. Ten se uplatní v případech duševních poruch, které nejsou jen přechodné (podle § 10 odst. 2 SOZ též v případech nadměrného požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů). Jak bylo nastíněno výše, duševní porucha může mít různé podoby a projevy. Proto je třeba charakter takové duševní poruchy a rozsah v jakém ovlivňuje způsobilost právně jednat posoudit individuálně. Z tohoto důvodu zákon v takových případech zmocňuje k rozhodování soud.

2.1. Nezletilé osoby a ingerence soudu

---

²⁹ *Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku.* [online]. [cit. 2013-05-13]. Dostupné z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

SOZ v § 9 stanoví, že „nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti jejich věku“. U nezletilce tedy můžeme pozorovat vývoj od úplné nezpůsobilosti v nejranější fázi života, přes vznik částečné způsobilosti k některým jednoduchým právním úkonům a její postupné rozšiřování až k téměř úplné způsobilosti k právnímu jednání. **Nezletilá osoba však podle SOZ nikdy nemůže nabýt úplné způsobilosti k právním úkonům.** Ustanovení § 9 sleduje ochranu dvou hodnot. Na jedné straně chrání nezletilce před jeho věku nepřiměřenými právními úkony, na straně druhé chrání třetí osoby, které s nimi v dobré víře jednají. Frinta považuje řešení obsažené v § 9 za kompromisní, jelikož „se snaží určitým způsobem zohlednit obě hodnoty – právní jistotu i respekt k jedinečnému vývoji každého člověka“³⁰. Toto řešení podle něj v sobě zahrnuje *prvek objektivní* (pokud jde o stanovení kritéria rozhodného pro rozsah právní způsobilosti) i *prvek subjektivní*³¹ (co do způsobu stanovení věku, v němž se bude způsobilost posuzovat).³² Objektivní kritérium představuje tedy věk. Vyplývá to již z formulace v zákoně, podle které se způsobilost k právním úkonům určí podle „jejich věku“. Důvodnost posouzení způsobilosti objektivně dle věku, tedy bez zkoumání odchylek, zdali jsou schopnosti určitého nezletilce v konkrétním případě vyšší či nižší než je obecně vzhledem k jeho věku předpokládáno, je dána tím, že je druhá strana zpravidla nemohla poznat ani zkoumat.³³ Objektivní kritérium však neplatí absolutně. Je podmíněno dobrou vírou druhé strany. Komentář k tomu říká: „*Jestliže ovšem*

---

³⁰ FRINTA, Ondřej. Pojetí svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, roč. 2.

³¹ *Souvisí se způsobem určení okamžiků, k nimž budeme posuzovat jedincovu způsobilost vyvolat vlastním jednáním právní následky: Subjektivní prvek spočívá v tom, že tyto okamžiky předem v právním řádu stanoveny nejsou a místo toho se stanoví, že způsobilost vyvolat vlastními činy právní následky bude oním dopředu stanoveným kritériem poměřována (a její rozsah určen) vždy v konkrétní situaci konkrétního subjektu, tedy vzhledem k aktuálnímu věku jedince (subjektu). V tomto případě je tedy okamžik, k němuž se jednání poměřuje, spojen s aktuálními poměry jedince (subjektu) a v tomto smyslu lze pak hovořit o uplatnění subjektivního prvku.* in FRINTA, Ondřej. Pojetí svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku.: op. cit.

³² Tamtéž.

³³ ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník – Velký akademický komentář, 1. Svazek § 1 – 487*. Praha: Linde, a. s., 2008. str. 84. ISBN: 978-80-7201-687-7.

*spolukontrahentovi muselo být z nezletilcova chování (např. ze zřetelných známek debility) nebo z jiných informací jasno, že jeho určovací a rozpoznávací schopnosti neodpovídají jeho věku, přihlédne k tomu soud při posuzování platnosti či neplatnosti nezletilcova právního úkonu.*³⁴ Jinými slovy druhá strana není povinna zvláště zkoumat individuální rozumové a volní schopnosti dítěte. Pokud je ale nedostatek těchto schopností zjevný, bude muset k těmto individuálním odchylkám přihlédnout. Je rovněž možné, aby z důvodu ochrany jeho zájmů byl nezletilec pro duševní poruchu zbaven či omezen ve způsobilosti (tedy ještě ve větší míře, než pro něj vyplývá ze zákona) rozhodnutím soudu podle § 10 SOZ. Rovněž může nastat situace, kdy nezletilec (aniž byl zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo v ní omezen) nebude mít pro duševní poruchu rozpoznávací a určovací schopnost odpovídající jeho věku. V takovém případě se neplatnost jeho právního úkonů posoudí podle § 38 odst. 2 SOZ.

Obecně platí, že **právní úkony, ke kterým má nezletilec způsobilost, může činit samostatně.** Pokud **nezletilec učiní právní úkon nad rámec své způsobilosti, bude neplatný** dle § 38 odst. 1 SOZ. Jedná se o absolutní neplatnost. Rozhodující otázkou tedy je, k jakým úkonům budou v konkrétních případech nezletilí způsobilí a ke kterým nikoliv? V praxi zřejmě nebudou dělat potíže jednoznačné případy, jako například situace, kdy si sedmileté dítě koupí lízátko za pár korun. Z druhé strany mince bude mezi jasné případy patřit například situace, kdy stejné dítě nebude způsobilé ke koupi automobilu za několik set tisíc korun, byť by mělo dostatečný vlastní majetek. Mezi těmito jasnými případy, které nečiní v teorii ani praxi problém, však bude řada situací nejasných či sporných, závislých na posouzení dané situace.³⁵ Bude dvanáctiletý chlapec svéprávný ke koupi mobilního telefonu za 5.000,- Kč? Čtrnáctiletý chlapec ke koupi motorky? Judikatura poskytuje alespoň základní vodítko, jak v takových situacích postupovat. V souvislosti s nabytím motorového vozidla vlastním právním úkonem nezletilce Nejvyšší soud ČR uvedl (NS Cpfj 45/83, Sborník IV., str. 353), že takový úkon bude platný při splnění podmínek uvedených v § 9, přičemž při posouzení toho, zda je právní úkon svou povahou přiměřený rozumové a mravní vyspělosti odpovídající

---

³⁴ Tamtéž, str. 84.

³⁵ K časovému a místnímu hledisku: Jinak by se posuzovala například koupě mobilního telefonu před 15 lety, kdy byl spíše nestandardní vymožeností a jinak dnes, kdy (kromě lepší cenové dostupnosti) je u nás zcela běžnou součástí majetku nezletilců už od školního věku.

věku nezletilce, „je třeba brát v úvahu druh nabývané věci, její hodnotu a společenské důsledky tohoto nabytí vlastnictví“³⁶. Jako konkrétní příklad platného právní úkon při pořízení motorového vozidla uvedl koupi motocyklu sedmnáctiletým pracovníkem (učněm), jestliže cena kupovaného vozidla je úměrná příjmům nezletilého a možným úsporám z nich. Při hodnocení tohoto závěru je potřeba uvážit, že uvedený příklad bude z pohledu dnešních společensko-majetkových vztahů již zastaralý. Nicméně tento postup lze abstrahovat do obecné roviny i pro jiné předměty a obdobně lze postupovat nejen při koupi, ale i při prodeji věci nezletilcem, kdy rozhodující bude povaha prodávané věci, cena za kterou jí třetí strana kupuje a důsledky pro majetkové poměry nezletilce. Z výše uvedeného podle mého názoru mimo jiné vyplývá, že u sporných případů judikatura upřednostňuje zájmy nezletilého před ochranou právní jistoty třetích osob, neboť v takových případech bere v potaz i ty faktory, které druhá strana smlouvy zpravidla nemá možnost posoudit. Pokud jde o způsobilost nezletilce přijmout dar, resp. samostatně uzavřít darovací smlouvu, Nejvyšší soud uvedl, že „nezletilý je způsobilý k přijetí daru, lze-li jej vzhledem k jeho věku považovat za schopného pochopit podstatu darovací smlouvy, a znamená-li pro něj darování zároveň finanční prospěch, a to i vyšších hodnot. Není však způsobilý uzavřít bez zastoupení platně darovací smlouvu, která by vedla k následným povinnostem či omezením tíživě dopadajícím do jeho osobních a majetkových poměrů, případně která by aspoň hrozila budoucími obtížemi pro obdarovaného“.³⁷ Podle usnesení Nejvyššího soudu pak v případech, kdy jsou s darování spojeny nejen prospěch, ale také povinnosti, je rozhodující (vedle kritérií stanovených § 9) porovnání prospěchu s povinnostmi či omezeními. „Při posuzování, zda nezletilý je způsobilý k právnímu úkonu přijetí daru či nikoliv, je významné též hledisko finančního (hodnotového) profitu darování v porovnání s případnými v úvahu přicházejícími povinnostmi či omezeními, jež by pro obdarovaného nezletilého měly plynout z předmětu daru.“³⁸

V rozsahu v jakém nemají nezletilci způsobilost k právním úkonům, za ně jednájí jejich **zákonní zástupci**. K nakládání s majetkem, které není jen běžnou záležitostí, potřebují zákonní zástupci schválení soudu. Smyslem soudní ingerence v

---

³⁶ Citováno podle FIALA, J., KINDL, M., *Občanský zákoník: komentář*.: op. cit., s. 52.

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. Zář 2001, sp. zn. 25 Cdo 1005/99.

³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2010, sp. zn. 30 CDo 3321/2008.

případě právních úkonů nezletilců je primárně ochrana jejich zájmů. Úloha soudu spočívá v tom, že zde autoritativním způsobem potvrzuje, že konkrétní právní úkon, který za nezletilého učinil jeho zákonný zástupce, je v jeho zájmu. Pro určení toho, kdo je zákonným zástupcem nezletilého, SOZ odkazuje do zákona o rodině. Ten stanoví, že zákonnými zástupci jsou oba jeho rodiče (viz § 36 ZOR), náleží-li jim plná způsobilost k právním úkonům a pokud nebyli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo nebyli omezeni v jejím výkonu. Zákonným zástupcem může být také osvojitel nebo poručník. ZOR v § 37³⁹ určuje, kdy je zastoupení nezletilého jeho rodiči vyloučeno. Půjde o právní úkony v záležitostech, kde by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem anebo ke střetu zájmů dětí těchto rodičů. V těchto případech zastupuje nezletilé dítě tzv. kolizní opatrovník. Pokud rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům, může každý z rodičů v běžných záležitostech jednat samostatně, v podstatných záležitostech je nutný souhlas obou rodičů. V případě, že se rodiče nedohodnou, rozhodne autoritativně soud. „Zákon o rodině výslovně nedefinuje pojem „podstatné věci“ a je proto třeba každý návrh posoudit podle okolností konkrétního případu.(...) Takovou podstatnou věcí může být i otázka zastupování dítěte, jestliže jeden z rodičů nesouhlasí s jednáním druhého rodiče za dítě. Zde soud musí posoudit zájem dítěte a rozhodnout, zda souhlas druhého rodiče je důvodný nebo bezdůvodný.“⁴⁰ Pokud jde o **deliktní způsobilost** nezletilců, platí zde, co již bylo uvedeno dříve. Pro určení zdali bude nezletilá osoba deliktně způsobilá či nikoliv, bude nutné posouzení, zda konkrétní nezletilec v daný čas měl vzhledem k posuzovanému jednání přítomny obě složky (určovací a rozpoznávací) či nikoliv. Spolu s ním, eventuálně za něj, mohou v určitých případech odpovídat i ti, kdo jsou podle zákona povinni nad nezletilcem vykonávat dohled.⁴¹

Pokud jde o **právní jednání před nabytím plné svéprávnosti podle NOZ**, nová úprava se v základu drží stávající koncepce postupného nabývání svéprávnosti. V

---

³⁹ Kromě toho je třeba mít na paměti také obecné ustanovení pro všechna zákonná zastoupení obsažené v § 22 SOZ, podle kterého nemůže být zákonným zástupcem ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného.

⁴⁰ HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině – komentář a předpisy související*. 8. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde, a. s., 2007, str. 179. ISBN: 80-7201-668-6.

⁴¹ K tomu srovnej § 422 SOZ.

§ 31 stanoví vyvratitelnou právní domněnku, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti (NOZ na rozdíl od SOZ zná kategorii plně svéprávných nezletilců, viz zmiňované instituty emancipace a uzavření manželství s povolením soudu), „*je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku*“. Domnívám se proto, že pro posouzení svéprávnosti nezletilce v konkrétních situacích lze vycházet z dosavadní praxe a judikatury s přihlédnutím k nově rozpracovaným odchylkám (viz dále).

NOZ nově zavádí možnost, aby zákonný zástupce nezletilého, který nenabyl plné svéprávnosti, dal ve shodě se zvyklostmi soukromého života **souhlas** k určitému právnímu jednání nebo k dosažení určitého účelu. Pak je nezletilý schopen v mezích souhlasu sám právně jednat. Důvodová zpráva k tomu uvádí: „*Základní myšlenka osnovy se opírá o fakt, že zákonní zástupci, zpravidla tedy rodiče, jsou ti, kdo nezletilého nejlépe znají a spolu s ním dokáží nejlépe posoudit jeho rozum, vůli a další individuální schopnosti. Proto se navrhuje stanovit, že souhlasí-li zákonný zástupce, aby nezletilý něco učinil, ať již se bude jednat o jednotlivý čin nebo i o komplex jednání, tentokrát ale vždy vztažený k určitému konkrétnímu účelu, má nezletilý bez dalšího způsobilost v těchto záležitostech právně jednat. Navrhované opatření sleduje zejména ochranu třetích osob. Oboje se však váže na podmínku, že povolení k těmto aktivitám a charakter (náročnost a rozsah) jednání nezletilého nevybočují z mezí zvyklostí společenského života. Udělený souhlas může být omezen nebo vzat zpět, přirozeně že jenom s důsledky ex nunc.*“⁴² NOZ na toto obecné ustanovení dále navazuje speciální úpravou zakládající možnost zákonného zástupce udělit nezletilci, který nenabyl plné svéprávnosti, souhlas k samostatnému provozování obchodního závodu (podniku v terminologii Obchodního zákoníku) nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti. Pak se nezletilý stává způsobilý ke všem jednáním, která jsou s touto činností spojena (viz § 33 NOZ). Zákonný zástupce může tento souhlas i odvolat. Platnost udělení souhlasu i možnost jeho odvolání jsou však v tomto případě vázány na přivolení soudu⁴³. Udělením souhlasu od zákonného zástupce nemůže nezletilý nikdy nabýt plné svéprávnosti. Kromě zmiňované meze zvyklostí soukromého života, NOZ v § 36

---

⁴² NEČAS, Petr, POSPÍŠIL, Jiří. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku.* : op. cit.

⁴³ K tomu srovnej § 33 odst. 2 NOZ: „*Přivolení soudu nahrazuje podmínku určitého věku, je-li stanovena pro výkon určité výdělečné činnosti jiným právním předpisem.*“ (např. živnostenským zákonem)

stanoví, že „nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, není nikdy, bez ohledu na obsah ostatních ustanovení, způsobilý jednat samostatně v těch záležitostech, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu“.

Učiní-li nezletilá osoba právní jednání, k němuž není způsobilá, bude toto jednání neplatné podle § 581 NOZ věty první. NOZ opouští masivní koncept absolutní neplatnosti, ke kterému se přiklání SOZ a dává přednost **neplatnosti relativní**. Podstatou relativní neplatnosti je, že neplatnost právního jednání nenastává přímo ze zákona, ale až s úspěšným uplatněním námitky dotčenou osobou před soudem, jinak se takové jednání považuje za platné (viz § 586). Primárně se tedy podle mého názoru bude u uskutečněných právních jednání, k nimž není nezletilec způsobilý, jednat o neplatnost relativní, zároveň ovšem není vyloučeno, že v určitých případech půjde i neplatnost absolutní, bude-li naplněn některý z předpokladů § 588, tj. právní jednání se bude zjevně přičít dobrým mravům nebo bude odporovat zákonu a zjevně narušovat veřejný pořádek.⁴⁴

Kdo je **zákonným zástupcem** nezletilého, nalezneme v části druhé NOZ, která upravuje materii rodinného práva. Jsou jimi primárně oba jeho rodiče (eventuálně osvojitel, poručník), kteří mají podle § 892 „právo a povinnost dítě zastupovat při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé“. Podle odst. 2 téhož paragrafu rodiče zastupují dítě společně, jednat však může každý z nich.⁴⁵ Vyloučeno je zastoupení rodičem při střetu zájmu mezi ním a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů. V takovém případě soud jmenuje dítěti kolizního opatrovníka. Pokud se rodiče nedohodnou, který z nich při právním jednání vůči třetí osobě dítě zastoupí, rozhodne na návrh rodiče soud, přičemž určí, který z rodičů a jakým způsobem bude dítě zastupovat. Zachována je také ingerence soudu v případech, kdy rodiče vystupují jako zákonní zástupci nezletilého při správě jeho jmění pokud se nejedná o běžné záležitosti či záležitosti sice výjimečné, ale zanedbatelné majetkové hodnoty. Nově však v § 898,

---

⁴⁴ Například při uzavření smlouvy o zápůjčce s šestnáctiletým nezletilcem při poskytnutí jeho věku neúměrně vysoké částky půjde o relativní neplatnost podle § 586. Pokud si navíc druhá strana s nezletilcem sjedná nepřiměřeně vysoké úroky, např. 50% půjde o absolutní neplatnost podle § 588.

⁴⁵ NOZ posiluje právní jistotu třetího osob, když v § 876 odst. 3 stanoví: „Jedná-li jeden z rodičů v záležitosti dítěte sám vůči třetí osobě, která je v dobré víře, má se za to, že jedná se souhlasem druhého rodiče.“

odst. 2, písm. a) až d) NOZ zákonodárce uvedl demonstrativní výčet právních jednání, ke kterým je potřeba souhlasu soudu. Jedná se např. o právní jednání, kterým se nabývá nemovitost, jednání zatěžující nezletilcův majetek jako celek nebo nikoli nepodstatnou část, jednání, kterým se nabývá dar, dědictví nebo odkaz nikoli zanedbatelné hodnoty, a další. Podle důvodové zprávy je souhlas soudu „*koncipován jako součást právního jednání rodiče, takže případně není třeba zkoumat jeho platnost*“.⁴⁶ Nutný důsledek této konstrukce je pak uveden v odst. 3 téhož paragrafu, kdy k právnímu jednání rodiče, k němuž schází potřebný souhlas soudu, se nepřihlíží, tj. takové právní jednání bude nicotné (z pohledu práva jako by k němu vůbec nedošlo). Pokud se rodiče nedohodnou o podstatných věcech při péči o jmění dítěte, i zde rozhodne na návrh rodiče soud (viz § 897).

2.2 Osoby jednající v duševní poruše a ingerence soudu

Podle § 38 odst. 2 SOZ bude také absolutně neplatný úkon, jež učinila **osoba jednající v duševní poruše**, která ji činí k tomuto právnímu úkonu neschopnou. Jedná se o nezpůsobilost ad hoc, ke konkrétnímu právnímu úkonu. Toto ustanovení podle komentáře dopadá na osoby, které „*jednají buď v přechodné duševní poruše, která je činí nezpůsobilými ke konkrétnímu právnímu úkonu v dané době, která ale pro přechodný charakter není důvodem ani pro omezení, ani pro zbavení způsobilosti k právním úkonům, anebo v poruše, která je sice důvodem pro omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům, dosud se však tak nestalo.*“⁴⁷ Jak bylo zmíněno, ustanovení se bude aplikovat také na případy, kdy nezletilec nebude mít v důsledku duševní poruchy volní a rozumovou složku na úrovni obecně odpovídající jeho věku, za předpokladu, že dosud nebyl zbaven či omezen (ještě více než pro něj plyne ze zákonného omezení s ohledem na věk) ve způsobilosti k právním úkonům soudem. Tyto případy jsou v praxi posuzovány zpětně, čím dochází k narušení právní jistoty třetích osob. Často se tak navíc děje u osob, které již nežijí, například v souvislosti

---

⁴⁶ NEČAS, Petr, POSPÍŠIL, Jiří. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku.*: op. cit.

⁴⁷ ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník – Velký akademický komentář, 1. Svazek § 1 – 487.*: op. cit., str. 82.

s posuzování platnosti závěti, a soud má zde omezené možnosti dokazování. Nejvyšší soud proto výslovně formuloval požadavek, aby obecné soudy rozhodly v takových případech o neplatnosti právního úkonu pouze za situace, jsou-li podle okolností případu bezpečně přesvědčeny o přítomnosti duševní poruchy a jejího vlivu na způsobilost právně jednat. „*Poněvadž neplatnost právního úkonu podle § 38 odst. 2 obč. zák. vyžaduje bezpečné zjištění, že účastník právního úkonu nedokáže posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládnout (srov. např. Sborník IV, ročník 1970, str. 456), je vyloučeno činit závěr o jednání v duševní poruše na základě pravděpodobnosti či za skutkových okolností, které i přes důkazní verifikaci soudu ve smyslu § 132 o. s. ř. neumožňují učinit v uvedeném směru zcela jednoznačný skutkový závěr, na nějž by bylo lze aplikovat ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák.*“⁴⁸ NOZ zakotvuje obdobné ustanovení v § 581. Věta druhá tohoto paragrafu stanoví, že neplatné je právní jednání „*osoby jednající v duševní poruše, která ji činí neschopnou právně jednat*“. Kromě formulačních změn tak nedošlo k žádné zásadní odchylce. Zásadní rozdíl je však v posuzování neplatnosti takového jednání. Podle NOZ již v těchto případech zpravidla nepůjde o neplatnost absolutní, ale pouze relativní (viz výše). Nenastane tedy přímo ze zákona a soud k ní nepřihlédne z úřední povinnosti, ale pouze při uplatnění námitky dotčených osob.

3. Omezení a zbavení způsobilosti podle SOZ

Hmotněprávní úprava, na jejímž základě soud rozhoduje v otázkách způsobilosti k právním úkonům, je obsažena ve třech relativně stručných odstavcích § 10 SOZ. V odstavci 1 je zakotven institut úplného zbavení způsobilosti právně jednat, druhý odstavec obsahuje institut částečného zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům. Třetí odstavec pak zakládá oprávnění a povinnost soudu, aby své rozhodnutí o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům změnil nebo zrušil, změní-li se nebo odpadnou-li důvody, které k němu vedly. Společnou charakteristikou pro oba instituty je jejich legislativní řešení vycházející ze stejné koncepce tzv. náhradního rozhodování („*substitute decision making*“), která má kořeny v římském právu. Jde o

---

⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. srpna 2009, sp. zn. 30 Cdo 352/2008.

řešení založené na restriktivním zásahu do aktivní složky osobnosti. Podstata stávajícího modelu spočívá v tom, že jiná, soudem ustavená osoba (opatrovník), činí ve vymezeném rozsahu rozhodnutí za dotčeného jedince. Beran mluví o tzv. „externím jednateli“ a přirovnává jej k statutárnímu orgánu právnické osoby⁴⁹. Na stejném principu je založeno rozhodování opatrovníka za nezpůsobilou osobu s tím, že rozhodnutím soudu se vůli adresáta tohoto rozhodnutí napříště odpírá právní relevance a ve vymezené oblasti právních vztahů za něj projevuje vůli opatrovník. Pakliže už k právnímu jednání osoby omezené nebo zbavené způsobilosti k právním úkonům dojde, posoudí se podle § 38 odst. 1 jako absolutně neplatný právní úkon.⁵⁰ Jde-li o jednání osoby pouze omezené ve způsobilosti k právním úkonům, je nejdříve třeba posoudit, zdali konkrétní úkon spadá do oblasti, kde zůstala její způsobilost zachována či nikoliv.

3.1 Zbavení způsobilosti k právním úkonům

Zákonné ustanovení, které zakládá oprávnění soudu za splnění daných podmínek **zcela zbavit člověka způsobilosti k právním úkonům**, vymezuje § 10 odst. 1. SOZ, podle kterého *„jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony, soud ji způsobilosti k právním úkonům zbaví“*. Důsledkem úplného zbavení způsobilosti k právním úkonům je, že dotčený jedinec není z právního hlediska schopen činit žádné právní úkony a to ani v nejběžnějších záležitostech každodenního života jaké představuje například nákup pečiva, denního tisku, kávy či jízdenky na autobus. K tomuto kroku lze přistoupit pouze za současného splnění dvou kumulativních podmínek stanovených ve zmiňovaném ustanovení. Tou první je existence duševní poruchy, která není jen přechodná. Požadavek delšího působení nemoci neznámá, že musí jít o nemoc nevyléčitelnou. Vyplývá z něj ovšem,

---

⁴⁹ BERAN, K. in VEČEŘA, M., GERLOCH, A., SCHLOSSER, H., BERAN, K., RUDENKO, S. *Teória Práva.*: op. cit., str. 218.

⁵⁰ To neplatí u osob omezených ve způsobilosti k právním úkonům v těch oblastech, kde nebyly ve způsobilosti právně jednat omezeny. Zároveň to nevylučuje, že jednání v oblasti, kde osoba nebyla omezena, bude neplatné např. pro dočasnou duševní poruchu nebo alkoholické opojení. V takových případech se však neplatnost posoudí podle § 38 odst. 2 SOZ. (srovnej str. 89 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník – Velký akademický komentář, 1. Svazek § 1 – 487.*)

že krátkodobá či přechodně působící porucha (vyvolaná stresem, alkoholickým opojením, atd.) nemůže být důvodem ke zbavení způsobilosti k právním úkonům. Komentář uvádí, že mezi poruchy nejčastěji vedoucí ke zbavení způsobilosti patří např. „schizofrenie, progresivní paralýza, chronická stádia závislosti na lécích a alkoholu s pokročilou deprivací osobnosti.“⁵¹ Samotný fakt, že někdo trpí duševní poruchou, nikoli jen přechodnou, však ke zbavení způsobilosti sám o sobě nestačí. Druhou podmínkou je skutečnost, že duševní porucha musí dosahovat takové intenzity, že v jejím důsledku člověk není schopen činit právní úkony vůbec. Tuto skutečnost musí soud dostatečně zjistit v rámci řízení, které vydání rozhodnutí o zbavení způsobilosti k právním úkonům předcházelo.⁵²

3.2 Omezení způsobilosti k právním úkonům

Pokud jde o případy **omezení způsobilosti k právním úkonům**, zákonnou úpravu obsahuje odst. 2, § 10 SOZ: „*Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení v rozhodnutí určí.*“ Zákon tedy připouští takový zásah ve dvou situacích. Prvním předpokladem je opět duševní porucha. Platí zde stejné podmínky jako u zbavení způsobilosti k právním úkonům. I zde vedle samotné existence duševní poruchy musí být zjištěn také její vliv na rozumovou a volní složku osobnosti. Jinak řečeno chybný by byl takový postup soudu, kdy by člověka omezil ve způsobilosti jen na základě zjištění přítomnosti duševního poruchy. Rozdíl je ovšem v předpokládané intenzitě duševního poruchy. U jedince u něhož má dojít k omezení způsobilosti k právním úkonům, musí být takového charakteru, že v jejím důsledku je schopen činit jen některé úkony. Tím se zároveň a *contrario* říká, že k

---

⁵¹ ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník – Velký akademický komentář, 1. Svazek § 1 – 487.*: op. cit., str. 87.

⁵² V řízení rozhoduje soud rozsudkem. Jde o rozhodnutí o osobním stavu, kterým se mění právní postavení dotčené osoby. Rozsudek má konstitutivní povahu, z hlediska hmotného práva je tedy právní skutečností a to s účinky *ex nunc*, tj. od právní moci rozhodnutí do budoucnosti a *erga omnes*, tj. s účinky pro všechny subjekty a pro všechny orgány.

některým právním úkonům zůstala volní a rozumová složka zachována a tím pádem i způsobilost k nim. Druhý předpoklad vychází ze situací, kdy osoba pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony. I zde tedy v určitém rozsahu zůstává způsobilost samostatně jednat zachována. Z výkladu tohoto ustanovení vyplývá, že samo excesivní užívání alkoholu, drog a podobných látek nemůže vést k omezení způsobilosti. Soud bude muset v tomto případě zjistit, že jde „o stav nikoliv přechodný, ale především o takové nadužívání, které sníží schopnost konat právní úkony“.⁵³ Komentář k tomu dodává: „K duševním poruchám nejčastěji vedoucím k omezení způsobilosti k právním úkonům se řadí ty duševní poruchy, jež postihují jen některé složky osobnosti a jednání. Jde většinou o osoby s lehkou mentální retardací a osoby závislé na alkoholu, výjimečně jde o paranoiky.“⁵⁴ Podle dikce zákona je pak na soudu, aby určil rozsah omezení, jinak řečeno jednoznačně vymezil oblast, v níž bude dotčená osoba nezpůsobilá jednat.

Bylo konstatováno, že v případě úplného zbavení způsobilosti k právním úkonům je dotčená osoba napříště prakticky vyřazena ze samostatného právního jednání. Naproti tomu při omezení způsobilosti k právním úkonům, zůstává člověk způsobilý k právnímu jednání ve všech oblastech, které nebyly omezujícím rozsudkem dotčeny. **Soud proto musí nezpůsobilost člověka určitým způsobem vymezit.** V praxi tak činí dvěma způsoby. Buďto formuluje výrok rozsudku tzv. „pozitivním výčtem“, ve kterém vymezí oblast, kde je způsobilost jednat zachována a zároveň tím odjímají způsobilost ve všech oblastech mimo vymezenou sféru nebo výrok rozsudku formuluje tzv. „negativním výčtem“ a v něm vyjmenuje případy, kde člověk svou způsobilost jednat pozbývá. Z toho a contrario vyplývá, že mimo oblast taxativně vymezenou ve výroku rozhodnutí, je člověk schopný samostatně jednat. Zásadě přiměřenosti a šetření základních práv odpovídá spíše druhá varianta, neboť v případě, kdy soud taxativně vymezí úkony, k nimž zůstala způsobilost k právnímu jednání zachována, hrozí, že by mohlo dojít k nepřiměřenému omezení opomenutím některé z oblastí, ve které by byla dotčená osoba způsobilá samostatně jednat.

---

⁵³ ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník – Velký akademický komentář, I. Svazek § 1 – 487*. Praha: Linde, a. s., 2008. str. 88. ISBN: 978-80-7201-687-7.

⁵⁴ Tamtéž, str. 88.

3.3 Institut opatrovníka podle SOZ

Bylo uvedeno, že jak omezení tak zbavení způsobilosti k právním úkonům jsou instituty založené na tzv. „náhradním rozhodování“. V oblastech, kde nemůže dotčená osoba sama právně jednat (vymezených pravomocným rozsudkem o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům), za ní projevuje vůli v právních vztazích někdo jiný. Tím někým jiným je podle § 27 odst. 2 soudem ustanovený opatrovník⁵⁵. V této souvislosti je na místě udělat menší odbočku do procesního práva, neboť zákon zde rozlišuje dva typy opatrovnictví s rozdílným účelem. V samotném řízení o způsobilosti k právním úkonům musí být vyšetřovaná osoba obligatorně zastoupena. Podle § 187 odst. 1 OSŘ je volba zástupce primárně svěřena vyšetřované osobě. Pokud si sama nezvolí, učiní tak za ní soud. K tomuto účelu slouží institut opatrovníka pro řízení. **Opatrovník pro řízení** zastupuje účastníka pouze v tomto konkrétním řízení a po jeho pravomocném skončení jeho funkce končí. Opatrovníka ve smyslu § 27 odst. 2, tedy osobu, která se stane zákonným zástupcem dotčené osoby, soud ustanovuje až v samostatném řízení opatrovnickém. OSŘ od sebe řízení o způsobilosti k právním úkonům a řízení opatrovnické odděluje. Zároveň nikterak nedefinuje jejich časový vztah. V praxi soudy postupují tak, že opatrovnické řízení zahájí až poté, co rozhodnutí o omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům nabude právní moci.⁵⁶ Tím se po určité časové období, které může trvat řadu týdnů, několik měsíců, v extrémním případě i let, zakládá stav, kdy člověk zcela nebo z části zbavený způsobilosti k právním úkonům nemá ustanoveného opatrovníka a v rozsahu v jakém mu byla odeprána způsobilost k právním úkonům, nemá možnost právně jednat. Dochází tím k neoprávněnému zásahu do právní osobnosti a lidské důstojnosti, který je v rozporu s Listinou a lidsko-právními úmluvami. Ústavní soud na tento protiústavní jev reagoval ve svém nálezu, kde vyslovil, že „*ustanovení čl. 5 Listiny stanoví, že každý je způsobilý*

---

⁵⁵ § 27 odst. 2 SOZ: „Zákonným zástupcem fyzické osoby, která byla rozhodnutím soudu zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům byla rozhodnutím soudu omezena, je soudem ustanovený opatrovník.“

⁵⁶ Řízení o způsobilosti k právním úkonům. Systémové doporučení ligy lidských práv č. 8 [online]. Liga lidských práv, Mental Disability Advocacy Center, 2009. Dostupné z WWW: <http://llp.cz/wp-content/uploads/08_rizeni_o_zpusobilosti_k_pravnim_ukonum.pdf>.

*mít práva, což zavazuje obecné soudy, aby v opatrovnickém řízení nevydaly rozhodnutí o omezení způsobilosti k právním úkonům dříve, než určí osobu, jejímž prostřednictvím bude omezovaný nadále vykonávat svá práva.*⁵⁷

Opatrovník je podle SOZ zákonným zástupcem osoby omezené nebo zbavené způsobilosti k právním úkonům. Zákon obecně k zastoupení říká, že je vyloučeno tam, kde existuje rozpor mezi zájmy zástupce a zastoupeného (viz § 22 ods. 2 SOZ). Samotným účelem omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům je, jak bylo uvedeno, ochrana zájmů dané osoby. Z toho mimo jiné vyplývá, že povinností opatrovníka je řídit se v maximální možné míře jejími přáními, informovat ji o všech krocích, které hodlá jako její zástupce podniknout, konzultovat s ní veškeré informace, atd. Liga lidských práv upozorňuje, že současný stav trpí téměř úplnou absencí kontroly nad působením opatrovníka a naplňováním těchto požadavků při zastupování. To v minulosti vedlo i k extrémním situacím, kdy nevratné lékařské zákroky jako kastrace či sterilizace byly provedeny proti vůli dotčené osoby zbavené způsobilosti pouze z rozhodnutí jejího opatrovníka (tím mohlo být např. zařízení sociální péče, kde se osoba nacházela).⁵⁸ Kontrolu mají podle OSŘ vykonávat soudy (viz § 193 odst. 3). Ty však na podrobnější či pravidelnou kontrolu obvykle nemají kapacitu, kontrola se navíc zaměřuje téměř výlučně na otázky majetkové.⁵⁹ SOZ primárně stanovuje, že osobu opatrovníka by měla vykonávat příbuzná osoba nebo jiná osoba splňující podmínky pro ustanovení opatrovníkem. Podle OSŘ pak soud zpravidla za opatrovníka ustanoví rodiče či jinou osobu blízkou. Tato varianta je upřednostňována, jelikož osoby blízké zpravidla znají osobní poměry zastupované osoby, mohou lépe porozumět jejím přáním a postojům, apod. V případě, kdy takovou osobu jako opatrovníka ustanovit nelze (např. je dán rozpor v zájmech, osoba blízká s ustanovením za opatrovníka nesouhlasí) nebo dotčená osoba žádnou osobu blízkou nemá, ustanoví soud tzv.

---

⁵⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

⁵⁸ *Rozhodování osob s duševní poruchou: zásady pro poskytování asistence*. Systémové doporučení ligy lidských práv č. 6 [online]. Liga lidských práv, Mental Disability Advocacy Center, leden 2008. Dostupné z WWW:

<http://llp.cz/wp-content/uploads/06_rozhodovani_osob_s_dusevni_poruchou_zasady_pro_poskytovani_asistence.pdf>.

⁵⁹ Tamtéž.

„veřejného opatrovníka“. Tím je orgán místní správy, popřípadě jeho zařízení, jestliže je oprávněno vystupovat svým jménem (viz § 27 odst. 3 SOZ). Tento následně vykonává funkci opatrovníka prostřednictvím svého pověřeného pracovníka.

3.4 Soulad s ústavním pořádkem a lidsko-právními úmluvami

Stávající úprava zůstala v našem právním řádu (pomineme-li změnu legislativně-technického rázu, kdy byl pojem občan nahrazen pojmem fyzická osoba) v nezměněné podobě od přijetí SOZ, tedy bezmála 50 let. Od té doby však došlo ve vyspělých zahraničních úpravách k vývoji a značnému posunu při nahlížení na duševně nemocné osoby a způsoby řešení jejich faktické nezpůsobilosti rozhodovat o vlastních záležitostech. Postupně se začaly prosazovat **alternativní, méně restriktivní přístupy** k rozhodování osob s duševní poruchou založené na odlišné koncepci tzv. podpůrného či asistovaného rozhodování („supported/assisted decision-making“), které nejsou spojeny se zásahem do právní osobnosti člověka. Zdůvodnění prosazování takového přístupu vychází ze skutečnosti, že zásah do svéprávnosti se zpravidla neobejde bez negativních důsledků pro život těch, kterým je rozhodnutí určeno. Mgr. Katerína Durecová, klinická psycholožka 3. LF UK v této souvislosti uvádí: „*Negativním důsledkem zbavení způsobilosti je kromě zvýšení rizika zneužívání také další omezení příležitostí pro dotyčného jedince, jak rozvinout právě ony dovednosti, kvůli jejichž absenci jim byla způsobilost odňata.*“⁶⁰ Podstatou podpůrného rozhodování je, že osoba s duševní poruchou zůstává nadále svéprávná, nicméně v oblastech, kde jsou její rozhodovací schopnosti v důsledku duševní poruchy narušeny, činí rozhodnutí s podporou či asistencí pověřené osoby. Místo popření projevů právní osobnosti člověka se tak dává přednost jejímu prosazování s potřebnou podporou nebo pomocí. Tyto změny se postupně začaly prosazovat i na mezinárodní úrovni. Výbor Ministrů Rady Evropy výslovně formuloval v doporučení č. (99) 4⁶¹ zásady, jimiž by mělo být vedeno

---

⁶⁰ DURECOVÁ, K. citováno podle *Rozhodování osob s duševní poruchou: zásady pro poskytování asistence*. Liga lidských práv.: op. cit.

⁶¹ *Recomandation No. R (99) 4 of the Committee of ministers to member states on principles concerning the legal protection of incapable adults* [online]. Dostupné z WWW:

posuzování způsobilosti duševně indisponovaných osob. Jedná se především o zásadu maximálního zachování způsobilosti, respektu k přáním a pocitům člověka, jeho důstojnosti, základním právům či principu proporcionality.

Změny paradigmatu v oblasti rozhodování osob s postižením reflektuje i **Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením** (srovnej zejména čl. 12, 19 a 23)⁶², kterou Česká republika ratifikovala 28. září 2009. Dle čl. 1 je účelem Úmluvy „*podporovat, chránit a zajišťovat plné a rovné užívání všech lidských práv a základních svobod všemi osobami se zdravotním postižením a podporovat úctu k jejich přirozené důstojnosti.*“⁶³ Podle článku 3 patří mezi obecné zásady Úmluvy, které mají korigovat přístup státních orgánů ke zdravotně postiženým osobám a vést k naplňování vytečených cílů zejména „*respektování přirozené důstojnosti, osobní nezávislosti, zahrnující také svobodu volby, a samostatnosti osob*“. Z Úmluvy vyplývá pro státy coby smluvní strany konkrétní povinnost, vytvořit osobám se zdravotním postižením legislativní rámec pro asistenci, kterou mohou potřebovat k realizaci své způsobilosti k právním úkonům. V tomto ohledu je stávající právní stav v rozporu s Úmluvou, jelikož SOZ nenabízí k omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům žádné méně restriktivní alternativy. Jisté zlepšení pro osoby trpící duševní poruchou přinesl v našem právním řádu zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. (dále jen ZOSS). Ten je založen na zásadách, které plně odpovídají moderním trendům v přístupu k indisponovaným osobám. ZOSS v § 2 odst. 2 stanoví, že „*rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob*“. Přínos ZOSS

<<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=536854&SecMode=1&DocId=396848&Usage=2>>.

⁶² Mezinárodní smlouva č. 10/2010 Sb. m. s., Úmluva o právech osob se zdravotním postižením.

⁶³ Za osoby zdravotně postižené se podle téhož článku považují i lidé dlouhodobě duševně, mentálně nebo smyslově postižení.

lze spatřovat rovněž v zakotvení služeb, které dávají soudu do rukou nástroj, jenž může být v určitých případech vhodnější a šetrnější variantou k omezení způsobilosti k právním úkonům (srovnej například institut osobní asistence v § 39 ZOSS).

Kromě vývoje na mezinárodní úrovni, došlo za účinnosti SOZ k vytvoření **nového ústavního pořádku**, založeného na diskontinuitě a odlišných hodnotách oproti ústavním hodnotám minulému režimu. Vystává tedy otázka, zdali zmiňovaná úprava § 10 vůbec obstojí v konfrontaci s hodnotami zakotvených ústavním pořádkem? Ústavní soud k ústavní stížnosti ve věci navrácení způsobilosti k právním úkonům konstatoval, že těžištěm ústavního pořádku České republiky „*je jednotlivce a jeho práva garantovaná ústavním pořádkem ČR. Jednotlivec je východiskem státu. Stát a všechny jeho orgány jsou ústavně zavázány k ochraně a šetření práv jednotlivce.*“⁶⁴ Z důvodové zprávy k občanskému zákoníku se dočteme, že již v době svého přijetí sledoval § 10 zájem ochrany jednotlivce. Záměrem zákonodárce bylo, aby tyto instituty sloužili v první řadě „*jako opatření v zájmu těch, kteří nemají možnost své jednání ovládnout nebo jeho následky posoudit.*“⁶⁵ Ve smyslu sledovaného cíle je možné stávající úpravu považovat za ústavně konformní. Nicméně se zřetelem k základní lidským právům, které jsou při rozhodování o způsobilosti k právním úkonům vždy ve hře, ji považují za nedostatečnou. Obdobný názor lze shledat i literatuře: „*Úprava § 10 občanského zákoníku sice nijak nebrání naplňování výše uvedených nadzákonných právních principů, ale ani je nijak zvlášť neakcentuje a nenabádá k jejich respektování, což nelze – i se zřetelem ke zdejšímu sociálnímu a kulturnímu prostředí, k úrovni úpravy dalších právních předpisů dotýkajících se těchto otázek a k praxi při jejich aplikaci – považovat za zřetelný klad.*“⁶⁶ O to významnější úlohu sehraje v řízení o otázkách způsobilosti soud. Na jeho bedrech totiž leží zodpovědnost kompenzovat sledovanému cíli neadekvátní právní úpravu pečlivou aplikací se zřetelem k lidským právům, zohledněním všech dopadů a respektem vůči dotčené osobě. Rozhodnutí soudu má být vedenou zásadou přiměřenosti a maximálního šetření základních práv obzvláště se

---

⁶⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09.

⁶⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

⁶⁶ ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H.Beck, 2006. str. 89. ISBN: 80-7179-486-4.

zřetelem k lidské důstojnosti, jak to vyplývá z čl. 4 odst. 4 Listiny. V opačném případě by byl takový postup protiústavní a v rozporu s Úmluvou.

Ústavní soud se již také stihl přímo vyjádřit k oběma institutům omezení a zbavení způsobilosti k právním úkonům, pokud jde o jejich samotnou existenci v kontextu stávajícího ústavního pořádku a v jeho nahlížení na úplné zbavení způsobilosti k právním úkonům je možné zaznamenat určitý názorový posun. V jednom ze starších nálezů, kde se zabýval ústavní stížností, s níž byl spojen návrh na zrušení institutu **úplného zbavení způsobilosti k právním úkonům**, uvedl, že samotná **existence § 10 odst. 1 OZ není protiústavní**⁶⁷, aniž by se však pouštěl na tenký led a své tvrzení podrobněji rozvedl. Později v případě ústavní stížnosti stěžovatelky, která byla nejprve zcela zbavena způsobilosti k právním úkonům a později se domáhala úplného navrácení způsobilosti, avšak dosáhla jen částečného a značně limitovaného přiznání způsobilosti samostatně jednat, už toto ustanovení označil za „*ústavně značně problematický institut, který je evidentním reliktem starého režimu*“.⁶⁸ Nicméně i zde se bližšího rozboru zdržel.

Více k otázce ústavní konformity uvedl v případě **institutu omezení způsobilosti k právním úkonům**. Shledal jej za souladný s ústavními poměry s tím, že „*jeho cíl je legitimní, lze nalézt i racionální spojení mezi cílem a prostředky, kterými má být cíl dosažen, a za dále stanovených podmínek jej nelze nahradit alternativními způsoby, které by byly méně zasahující do základních práv garantovaných čl. 5 a čl. 10 odst. 1, 2 Listiny. Tento závěr ovšem platí pouze potud, pokud je toto ustanovení interpretováno a aplikováno při přísném sledování účelu či cíle, který je imanentní ústavnímu pořádku*“.⁶⁹ Ústavní soud poskytl obecným soudům návod, jak při aplikaci zmínovaných opatření postupovat, aby byly výše zmíněné požadavky naplněny. Formuloval jej na počátku 90. let⁷⁰ jako obecný postup při kolizi jakýchkoliv základních práv a svobod. Takzvaný test principu proporcionality je založen na myšlence maximálního zachování a šetření základních práv, která koresponduje s dikcí

---

⁶⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II.ÚS 2630/07.

⁶⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09.

⁶⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

⁷⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl.ÚS 4/94.

zmiňovaného čl. 4 odst. 4 Listiny⁷¹ i se zásadami formulovanými v Úmluvě. Pavel Ondřejek označuje test proporcionality uvedený ve zmiňovaném nálezu za klasický a upozorňuje, že v judikatuře Ústavního soudu se vždy neobjevuje v této podobě, nýbrž v různých modifikovaných variantách, kde jsou jako složky proporcionality uváděny jiné argumenty.⁷²

Test proporcionality se ve své klasické podobě odvíjí ve třech krocích. Předtím, než soud přistoupí k omezení určitých základních práv je v první řadě potřeba hledat takovou alternativu řešení, která pokud možno nezasahuje do základních práv a svobod vůbec. Jiným slovy, je potřeba prioritně zkoumat, zda nejsou k dispozici alternativní způsoby dosažení cíle, jejichž využití by učinilo zásah do základního práva méně intenzivní, popřípadě jej zcela vyloučilo. V případě, že se taková alternativa pro konkrétní případ nabízí, je soud povinen jí dát přednost. Pakliže tomu tak není, v dalším kroku by si měl soud zodpovědět otázky, zdali opatření, které má zasáhnout do základního práva člověka sleduje legitimní cíl a zdali je sledován a prosazován cíl nezbytný ve svobodné demokratické společnosti. Vztaheno na problematiku zásahu do způsobilosti k právním úkonům, je třeba tyto otázky posuzovat v souvislosti s primárním cílem, k němuž omezení svéprávnosti směřuje, resp. má směřovat, tedy k ochraně zájmů resp. práv osoby, která není schopna samostatně v celé šíři posoudit následky svého jednání nebo ovládnout své chování. Takový cíl lze bezesporu shledat za legitimní, neboť ochrana zájmů jednotlivce je jedním ze základních prvků demokratického státu. V následném kroku je potom potřeba prozkoumat vztah mezi cílem a prostředkem k jeho dosažení, jinými slovy zdali je dáno racionální spojení mezi cílem a prostředky vybranými k jeho prosazení.⁷³ V judikatuře Evropského soudu pro lidská práva se prosadila doktrína (a vychází z ní i Ústavní soud) tzv. **opatření „šitého na míru“ („narrowly tailored“)**. Z něho v souladu s principem proporcionality vyplývá požadavek, aby omezující opatření bylo co nejvíce přizpůsobeno sledovanému

---

⁷¹ Čl. 4 odst. 4 Listiny: „Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro jaké byla stanovena.“

⁷² ONDŘEJEK, P. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012. Str. 160. ISBN: 978-80-87576-31-1.

⁷³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

cíli. V posuzované oblasti bude konkrétním projevem požadavek, aby v případě, kdy je osoba v důsledku duševní poruchy nezpůsobilá k určitým právním úkonům, resp. oblasti právních úkonů, byla omezena pouze v této oblasti (je-li to potřeba k ochraně jejích práv a zájmů) a nikoliv ve větší míře. Promítnutí principu proporcionality do rozhodovací činnosti soudů v oblasti omezení způsobilosti k právním úkonům znamená slovy Ústavního soudu požadavek „*vycházet z myšlenky přednosti zásadně svobodného, autonomního jednotlivce, kterému nesmí být ze strany státu znemožňováno realizovat svou představu o štěstí vnucováním ochrany státu tam, kde si jednatel, popř. za pomoci rodiny, dokáže pomoci sám*“.⁷⁴ Pakliže už má být zasaženo do této autonomní sféry, je potřeba takový zásah nejprve podrobit kritériím zmiňovaného testu, tedy kritériu vhodnosti, kritériu potřebnosti a kritériu porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv.⁷⁵ Podle Ondřejka představuje rozhodnutí o omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům příklad tzv. ústavně imanentní omezení základních práv a svobod, přičemž s odkazem na nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 43/10 (procesní způsobilost osob omezených na způsobilosti k právním úkonům) a sp. zn. Pl. ÚS 42/02 (odepření výkonu vojenské služby) shrnuje, že *imanentní omezení mohou vyplývat pouze z důvodů ochrany základních práv jiných osob anebo za účelem ochrany veřejného zájmu, který je v podobě principu či hodnoty obsažen v ústavním pořádku jako celku*.⁷⁶

S aplikací institutu **zbavení způsobilosti k právním úkonům** je vždy spojen zásah do základních lidských práv obsažených v Listině, Úmluvě a dalších lidsko-právních úmluvách. Jedná se zejména o článek 10 odst. 1 chránící lidskou důstojnost, odstavec druhý téhož článku⁷⁷, jenž garantuje každému člověku právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života či čl. 5 a čl. 16 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech garantující komplexní pojmání právní osobnosti. Podle judikatury ÚS lze přistoupit k omezení jednoho

---

⁷⁴ nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09.

⁷⁵ ONDŘEJEK, P. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod.*: op. cit., str. 156.

⁷⁶ Tamtéž, str. 157.

⁷⁷ Článek 10 je přitom konkretizací článku 7, jenž zaručuje každému člověku nedotknutelnost osoby a jejího soukromí.

základního práva při splnění principu proporcionality, k jehož verifikaci by měl soud dospět aplikací testu proporcionality na konkrétní případ a zamýšlené opatření. Osobně jsem přesvědčen, byť zákonodárce zamýšlel tímto institutem sledovat legitimní cíl, že institut úplného zbavení způsobilosti k právním úkonům v testu proporcionality neobstojí a považuji jej za **protiústavní**, neboť není přiměřený sledovanému cíli a tohoto cíle lze dosáhnout mírnější cestou.

V případě úplného zbavení způsobilosti k právním úkonům bude výsledkem absolutní nezpůsobilost samostatně právně jednat i v těch nejběžnějších záležitostech. S tím vyvstává riziko nežádoucího paušalizujícího efektu, kdy člověk může být bez individuálního posouzení zbaven způsobilosti právně jednat i v těch oblastech, kde k tomu podle rozumové a volní vyspělosti ve skutečnosti způsobilý je. Především se tím však nepřímou ad absurdum říká, že je v zájmu ochrany práv osoby trpící duševní poruchou nezbytné, aby neměla možnost si sama nakoupit pečivo, denní tisk nebo zaplatit poplatek za užití veřejných toalet. S tím osobně nesouhlasím. Domnívám se, že není nutné autoritativním rozhodnutím člověku bránit činit alespoň základní právní úkony, neboť zájem na ochranu jeho oprávněných zájmů a nakonec ani zájem na ochranu právní jistoty dalších osob, které s nimi jednají, není v oblasti jednoduchých, finančně nenáročných úkonů všedního života natolik silný a naléhavý, aby bylo zbavení způsobilosti k právním úkonům nevyhnutelným krokem. V případě, kdy jedinec nebude fakticky způsobilý jednat vůbec (např. osoba s hlubokou poruchou vědomí upoutaná na lůžko bez schopnosti komunikovat s okolím), tento prostor samozřejmě nevyužije. Bez ohledu na to, ani zde nevidím jako nevyhnutelný krok tyto osoby zcela zbavovat způsobilosti, byť faktický stav tomu odpovídá. Aby byl tento krok nevyhnutelný, muselo by platit, že bez zbavení způsobilosti k právním úkonům, bude dané osobě hrozit závažná újma a zároveň jde o jedinou možnost. Osobně se domnívám, že riziko závažné újmy lze efektivně vyloučit variabilně nastavitelnou šíří omezení způsobilosti k právním úkonům, které lze nastavit až na hranici jednoduchých každodenních úkonů a přesnějším vymezením práv a povinností opatrovníka. Na druhé straně považuji za vhodné vzhledem k zásadám maximálního zachování způsobilosti, respektu k důstojnosti, přáním a pocitům člověka, aby těm, jejichž schopnosti relevantně jednat jsou zachovány alespoň na bazální úrovni, byla tato možnost ponechána.

Ze systematického zařazení je na první místo v § 10 SOZ postaven institut úplného zbavení způsobilosti k právním úkonům. Nicméně stejně jako princip proporcionality nabádá soud, aby k zásahu do způsobilosti k právním úkonům fyzické osoby přikročil až v krajním případě, kdy sledovaného cíle nelze dosáhnout jiným, méně invazivním způsobem, vyplývá z něj vzájemný vztah obou institutů při jejich aplikaci soudem. Podle něj je úplné zbavení způsobilosti k právním úkonům až tou nejkrajnější variantou. Jedná se o vztah založený na důsledné **subsidiaritě**. Prioritně je třeba prozkoumat a zvážit, zdali osoba, jejíž rozumová či volní složka (eventuálně obě složky současně) jsou v důsledku duševní poruchy narušeny, je schopna činit alespoň některé právní úkony. Soudní praxe v České republice tomu ovšem neodpovídá. Podle statistických údajů k 30. červenci 2007 bylo evidováno 3.893 osob omezených ve způsobilosti k právním úkonům a 23.283 osob zbavených způsobilosti k právním úkonům.⁷⁸ Ústavní soud v reakci na tento stav v srpnu 2009 vyslovil jako obiter dicta svého nálezu apel směřovaný obecným soudům a zejména pak Nejvyššímu soudu, aby „v rámci řízení před ním probíhajících zvrátil neblahý, z předlistopadových dob pocházející a dále přetrvávající, trend, a tak zajistil soudní respekt k základním právům a svobodám jednotlivých osob tak, aby byly dodržovány maximy vyjádřené v tomto, jakož i v dalších rozhodnutích Ústavního soudu“.⁷⁹ K výraznému posunu očividně nedošlo. Ze statistických údajů Ministerstva vnitra z června 2011, tedy necelé dva roky po vydání zmiňovaného nálezu, bylo v České republice evidováno 5.741 osob omezených ve způsobilosti k právním úkonům a 26.520 osob bylo způsobilosti k právním úkonům zbaveno.⁸⁰ Jde o nelichotivou vizitku českého soudnictví nasvědčující flagrantnímu nadužívání institutu zbavení způsobilosti k právním úkonům.

3.5 Rozsah a limity soudního rozhodování

---

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ in Vstupní analýza opatrovnictví [online]. Občanské sdružení INSTAND. Dostupné z WWW: <http://www.instand.cz/dokumenty/vstupni_analyza_opatrovnictvi_201205181154219.pdf>.

Rozhodnutím o omezení či zbavení způsobilosti se jedinci buď zcela, anebo z části odjíjí možnost samostatně rozhodovat o vlastních záležitostech soukromoprávní povahy a nelze opomenout ani s tím spojený přesah do subjektivních práv veřejnoprávního charakteru. SOZ explicitně neuvádí žádné konkrétní **mantinely**, meze, v jejichž rámci by se obecné soudy měly držet, a které by neměly při rozhodování o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům překročit. Tyto meze je proto třeba hledat v širším kontextu právního řádu a v direktivách obsažených na ústavní úrovni a v lidsko-právních úmluvách. Jejich konkretizace se rozvinula postupně soudní praxí. Můžeme je rozdělit do dvou kategorií. První vyplývá, jak bylo zmíněno, z lidsko-právních direktiv obsažených v Listině, Úmluvě a dalších lidsko-právních. Druhá kategorie pak souvisí přímo s povahou institutů umožňujících zásah do způsobilosti k právnímu jednání coby hmotněprávních institutů občanského, resp. soukromého práva.

Jde-li o meze vyplývající z povahy obou institutů, je nejprve nutné zdůraznit, ačkoliv se jedná o ustanovení občanského zákoníku, že jejich **aplikace má přesahy do řady dalších právních oblastí**. To je dáno několika důvody. Některé předpisy na ustanovení občanského zákoníku výslovně odkazují (srovnej například § 4 odst. 3 zákona o sociálním zabezpečení č. 100/1988 Sb., dříve také zákoník práce č. 262/2006 Sb.). V jiných případech se užíje SOZ na základě subsidiarity (Obchodní zákoník 513/1991 Sb., zmiňovaný zákoník práce v současném znění). Za další, zákony v řadě případů odvozují od nezpůsobilosti k právním úkonům v soukromo-právních majetkových vztazích i nezpůsobilost k výkonu jiných práv a povinností. Tak například jak osoba zbavená, tak osoba jen omezená ve způsobilosti k právním úkonům automaticky ztrácí rodičovskou zodpovědnost.⁸¹ Rodičovská zodpovědnost přitom představuje široký soubor práv a povinností rodiče ve vztahu k dítěti (péče o jeho tělesný, citový, mravní a rozumový vývoj, zastupování nezletilého dítěte, správa jeho jmění). Tyto osoby se rovněž nemohou stát osvojiteli (srovnej § 64 odst. 2). Osoba omezená ve způsobilosti k právním úkonům může uzavřít manželství jen s povolením

---

⁸¹ ZOR: §34 (1) Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům.

(2) Jestliže jeden z rodičů nežije, není znám **nebo nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu**, náleží rodičovská zodpovědnost druhému rodiči. Totéž platí, je-li jeden z rodičů rodičovské zodpovědnosti zbaven a nebo je-li výkon jeho rodičovské zodpovědnosti pozastaven.

soudu, osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům nemůže manželství uzavřít vůbec (srovnej § 14 odst. 1 a 2 ZOR). Všechny volební zákony spojují se zbavením způsobilosti k právním úkonům vznik překážky výkonu volebního práva (viz např. § 2 odst. 2 zákona o volbách do parlamentu ČR 247/1995 Sb.).⁸² Speciální předpisy vyžadují jako jeden z profesních předpokladů pro výkon určitých povolání plnou způsobilost k právním úkonům. V neposlední řadě je hmotně-právní způsobilost určujícím kritériem pro způsobilost procesní. Osoba zcela zbavená způsobilosti k právním úkonům nemůže sama zahájit žádné řízení vyjma řízení o způsobilosti k právním úkonům.

Smyslem této podkapitoly ovšem není vyčerpávat všechny dotčené právní oblasti, v nichž se zásah do způsobilosti k právním úkonům promítne, spíše na demonstrativním výčtu případů poukázat na **rozsah tohoto zásahu** a spolu s tím se pokusit vytyčit **jeho mantinely** pokud jde o samotné rozhodování soudu. Bývalý Nejvyšší soud ČSR ve stanovisku občanskoprávního kolegia z 23. 5. 1979, Cpj 301/77, publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 34/1985, zaujal právní názor, který vzal za svůj (s přihlédnutím k aktuálnímu právnímu stavu v době rozhodnutí) i Nejvyšší soud ČR, že „*ve výroku rozsudku, jímž je ve smyslu ustanovení § 10 odst. 2 o. z. a § 12 odst. 2 zák. práce omezována způsobilost občana k právním úkonům, určují soudy rozsah tohoto omezení se zřetelem k právním úkonům, z nichž vznikají podle ustanovení občanského zákoníku, případně podle ustanovení jiných právních předpisů, občanskoprávní vztahy mezi občany navzájem a mezi občany a organizacemi, a se zřetelem k právním úkonům, z nichž vznikají (především podle ustanovení zákoníku práce, ale i podle jiných předpisů) vztahy při účasti občanů na společenské práci. S omezením občana ve způsobilosti k právním úkonům ve smyslu ustanovení § 10 odst. 2 o. z. a § 12 odst. 2 zák. práce je spojeno i omezení procesní způsobilosti občana v rozsahu daném omezením ve způsobilosti k hmotněprávním úkonům*“⁸³. Z toho mimo jiné vyplývá, že soud nemůže člověka omezit jen v jeho procesní způsobilosti nebo například výslovně omezit jeho právo volit. Pokud se tak v praxi stane, takové

---

⁸² Volební právo představuje nezadatelné lidské právo chráněné na ústavní úrovni (čl. 21 Listiny). Tuto překážku je proto nutné vnímat tak, že daná osoba nadále volební právo má, avšak v konkrétních volbách není oprávněna jej realizovat.

⁸³ Rozsudek nejvyššího soudu ČR ze dne 13. března 2003, sp. zn. 22 Cdo 2014/2001.

rozhodnutí podle citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu nevyvolá žádné právní účinky. Někteří autoři ovšem zaujímají odlišný názor. Tak například Pavel Molek a Vojtěch Šimíček uvádějí, že „pokud soud výslovně určí rozsah omezení i ve vztahu k volebnímu právu, resp. tento rozsah omezení jednoznačně v sobě bude zahrnovat i výkon volebního práva, bude tím *de facto* i *de iure* vytvořena další překážka výkonu volebního práva. Lze tak uzavřít, že omezení způsobilosti k právním úkonům již nepředstavuje obecnou překážku výkonu volebního práva, nicméně v konkrétním případě touto překážkou být může, pakliže to soud výslovně v rozsahu omezení způsobilosti dotčené osoby určí.“⁸⁴ To je ovšem podle mého názoru nutné odmítnout, neboť žádný volební ani jiný zákon nezakládá pravomoc soudu přímo rozhodovat o odepření výkonu volebního práva. Ke vzniku překážky volebního práva dochází automaticky ex lege okamžikem právní moci rozhodnutí a to jen v případech úplného zbavení způsobilosti k právním úkonům, nikoliv při pouhém omezení.

V souvislosti s automatickým (vyplývajícím přímo ze zákona) omezením výkonu práv a povinností ovšem vyvstává jiný problém. Nabízí se totiž otázka, zda je paušální omezení práva volit ve vztahu ke všem osobám zbaveným způsobilosti k právním úkonům proporcionální? Je takové opatření šité na míru sledovanému cíli? Evropský soud se v případě Hirst proti Spojenému království⁸⁵ vyjádřil ke slučitelnosti ustanovení zákona, které automaticky odnímalo volebního právo osobám odsouzeným k výkonu trestu odnětí svobody s Evropskou úmluvou. Ve svém rozhodnutí došel k závěru, že důsledek jiného řízení, který automaticky omezí volební právo jedince, není v souladu s Evropskou úmluvou. K obdobným závěrům dospěl Evropský soud i v rozsudku Kiss proti Maďarsku⁸⁶. V něm uvedl, že maďarská úprava, která zakotvovala překážku výkonu volebního práva pro osoby, jimž byl ustanoven opatrovník (a to i pokud šlo o opatrovnictví částečné, jako v případě pana Kisse), byla v rozporu s čl. 3 Dodatkového protokolu k Evropské úmluvě. Odůvodnil to tím, že není možné přistupovat ke všem osobám, které podléhaly režimu částečného opatrovnictví, jako k

---

⁸⁴ MOLEK, P., ŠIMÍČEK, V. *Soudní přezkum voleb*. Praha: Linde Praha a.s., 2006, str. 125. ISBN: 8072016393.

⁸⁵ Rozsudek Evropského soudu ze dne 6. října 2005 ve věci Hirst (č. 2) proti Spojenému království.

⁸⁶ Rozsudek Evropského soud ze dne 20. května 2010 ve věci Kiss proti Maďarsku.

homogenní skupině, nýbrž je nutné, aby byly brány v potaz individuální charakteristiky každé osoby, jejíž právo volit má být omezeno.

Podobnost mezi těmito případy a **překážkou výkonu volebního práva z důvodu zbavení způsobilosti k právním úkonům** podle českých volebních zákonů spočívá v tom, že ve všech případech dochází ke ztrátě možnosti volit v důsledku soudního rozhodnutí, které se týká odlišných záležitostí, než posuzování toho, zda je dotčená osoba způsobilá volit. Osobně se domnívám, že i zmiňovaná ustanovení našich volebních zákonů jsou v rozporu s Evropskou úmluvou a neobstojí ani v testu proporcionality. S odkazem na tyto rozsudky Evropského soudu (mimo dalších) již byl podán k ústavnímu soudu návrh na zrušení ustanovení § 4 odst. 2 písm. b) zákona o volbách do zastupitelstev obcí č. 491/2001 Sb. Ústavní soud se vypořádal s otázkou proporcionality následujícím způsobem. Nejdříve kladně vyřešil otázku, zdali zkoumané omezení sleduje legitimní cíl. Tím je v daném případě (obdobně jako u ústavně zakotvené podmínky věku) zajistit, aby se elektorát skládal z osob, které jsou schopny racionálně se rozhodovat a porozumět významu, účelu a účinkům voleb. Dále se zabýval otázkou, zdali je dané opatření přiměřené sledovanému cíli, resp. "šito na míru" (narrowly tailored) a zdali nelze požadovaného cíle dosáhnout mírnějšími alternativy. Zde Ústavní soud uvedl: *„Obecné soudy, jak je Ústavnímu soudu známo z úřední činnosti, zřejmě i z důvodu primárně civilistické povahy zbavení způsobilosti k právním úkonům, k veřejnoprávním dopadům svého rozhodnutí nepřihlížejí. (...) Za současného stavu tak může nastat (a v projednávané věci též reálně nastala) situace, v níž je fyzická osoba zbavena ústavně garantované možnosti volit, a to v podstatě na základě fikce, podle níž "kontraktační" nezpůsobilost implikuje i nezpůsobilost porozumět významu, účelu a účinkům voleb. Takovýto paušalizující a jedinečné okolnosti každého případu opomíjející přístup je v právním státě nepřijatelný. Je třeba trvat na tom, aby soudy při vydávání rozhodnutí schopného zasáhnout do základních práv braly v potaz veškeré relevantní skutečnosti a měly na paměti všechny právní důsledky svého rozhodnutí (zejména pak ve vztahu ke smyslu a účelu omezení základního práva). Rozhodnutí o zbavení způsobilosti k právním úkonům, které omezuje celou řadu práv jednotlivce (a to i veřejných subjektivních práv), avšak zkoumá a odůvodňuje pouze zásah do některých z těchto práv, z tohoto pohledu nemůže obstát. V zájmu odstranění tohoto stavu jsou tudíž obecné soudy při rozhodování o zbavení (resp.*

omezení) způsobilosti k právním úkonům povinny posuzovat i dopady tohoto rozhodnutí do veřejných subjektivních práv jednotlivce a zejména pak skutečnost, zda je konkrétní osoba schopna porozumět smyslu, účelu a důsledkům voleb. Pakliže by toho schopna byla, nemůže být zbavena způsobilosti k právním úkonům, nýbrž jí tato způsobilost může být nanejvýš proporcionálně omezena.“⁸⁷ Ústavní soud tedy uzavřel, že toto ustanovení není protiústavní. Současně však vyslovil povinnost obecných soudů individuálně zkoumat a zároveň odůvodnit zásahy do veřejných subjektivních práv jako zákonných důsledků rozhodnutí o zbavení způsobilosti k právním úkonům. Volební právo je ovšem pouze jeden z mnoha příkladů. Nabízí se otázka, jak by při stejných kritériích obstál jako zákonný důsledek i pouhého omezení způsobilosti k právním úkonům například ztráta rodičovské zodpovědnosti. Rozsah omezení způsobilosti právně jednat může být různě široký, rovněž soubor práv a povinností tvořící rodičovskou zodpovědnost je různorodého charakteru, avšak omezením způsobilosti k právním úkonům dojde paušálně u všech takto omezených osob k odejmutí všech práv a povinností spadající do institutu rodičovského zodpovědnosti. Domnívám se, že tato konstrukce je ústavní nekonformní.

Pro rozhodovací činnost obecných soudů lze z výše zmíněných skutečností abstrahovat několik závěru. **Pravomoc soudu rozhodovat o otázkách způsobilosti k právním úkonům vyplývá pouze z (hmotněprávního) občansko-právního ustanovení § 10 SOZ**, které má na základě subsidiarity SOZ dopad do dalších soukromoprávních oblastí. Jiné předpisy v našem právním řádu takovou pravomoc soudu nezakotvují, v některých případech pouze na toto ustanovení odkazují nebo z omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům vyvozují další důsledky. Tím je dán i rozsah, v němž se mohou soudy při vydání rozhodnutí o omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům pohybovat. Nejvyšší soud tento závěr ve svém rozsudku shrnul tak, že „soudy mohou ve výroku rozsudku, kterým omezují fyzickou osobu ve způsobilosti k právním úkonům, určit rozsah tohoto omezení jen se zřetelem k právním úkonům, z nichž vznikají, mění se, či zanikají občanskoprávní vztahy (včetně vztahů obchodních) a vztahy pracovněprávní, pro jejichž řešení je v případě sporu dána pravomoc soudu“⁸⁸. Soud nemůže člověka přímo omezit např. v právu volit, v právu

---

⁸⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 3102/08.

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. Zář 2007, sp. zn. 30 Cdo 3398/2007.

uzavřít manželství, v právu samostatně jednat před soudem, atd.⁸⁹ Nemá k tomu oporu v zákonném ustanovení, které by jej k tomu zmocňovalo. K těmto omezením dochází na základě výslovného ustanovení zákona (ex lege), nikoliv rozhodnutí soudu. Na problematice volebního práva, však bylo upozorněno, že soudy mají podle názoru Ústavního soudu povinnost tato omezení v daném případě zkoumat vždy s přihlédnutím k individuálním poměrům konkrétní osoby, aby tak nedocházelo k protiústavnímu postupu vybočujícího z principů proporcionality, procesní spravedlnosti, respektu k práním a pocitům člověka a zásady maximálního zachování způsobilosti.

---

⁸⁹ K tomu srovnej:

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 8. 1. 1998 sp. zn. 7 Co 538/97: „Soud může výrokem rozsudku zbavit fyzickou osobu způsobilosti k právním úkonům nebo ji v této způsobilosti omezit. Výrok rozsudku o omezení způsobilosti fyzické osoby jen ohledně samostatného jednání před soudy a úřady je v rozporu se zákonem.“

Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. května 1979, sp. zn. Cpj 301/77: „Není správný postup těch soudů, které určují rozsah omezení způsobilosti občana tak, že vedle omezení způsobilosti ve sféře hmotného práva (popřípadě bez vyslovení omezení v této oblasti nebo v širším rozsahu než z toho omezení plyne) vyslovují i omezení jeho způsobilosti jednat samostatně před soudy nebo státními notářstvími, tedy jeho procesní způsobilosti. Soudy nevyslovují ve výroku určujícím rozsah omezení způsobilosti občana k právním úkonům, že občan není způsobilý jednat před jinými orgány než soudy a státními notářstvími.“

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. Zář 2007, sp. zn. 30 Cdo 3398/2007: „Soud není oprávněn omezit účastníka řízení ve vztahu k jeho petičnímu právu, popř. v jeho procesní způsobilosti ve vztahu k soudům ve smysl § 20 OSŘ nebo vůči jiným státním orgánům.“

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV.ÚS 412/04: „Ze systematického výkladu § 10 odst. 2 občanského zákoníku, který umožňuje omezení způsobilosti k právním úkonům, vyplývá, že motivem pro rozhodnutí soudu může být výhradně závěr, že dotčená osoba není (zcela či zčásti) schopna činit úkony, které vedou ke vzniku, změně či zániku občanskoprávního vztahu. Na tom nic nemění, že jiné zákony vyvozují z omezení způsobilosti k právním úkonům vážné právní důsledky. Typicky jde o omezení procesní způsobilosti, ale i např. o omezení aktivního a pasivního volebního práva, což relativizuje možnost přísného oddělování způsobilosti k právním úkonům od právní subjektivity. Omezil-li by soud způsobilost k právním úkonům z důvodu stojícího mimo věcnou působnost občanského zákoníku (např. protože omezený není v důsledku duševní poruchy schopen zastávat veřejnou funkci nebo že "obtěžuje" státní orgány nejrůznějšími podáními), šlo by o nepřipustný exces, neboť takový motiv rozhodnutí nepřichází v úvahu.“

Pokud jde o **limity vyplývající ze základních lidských práv** garantovaných v Listině, Úmluvě, Evropské úmluvě a řadě další lidsko-právních dokumentů, kterými je Česká republika vázána, doposud nebylo upřesněno, co to konkrétně znamená? Při autoritativním zásahu do způsobilosti právně jednat totiž vždy dochází k zásahu do řady základních práv, byť se tak může stát ústavně konformním způsobem na základě principu proporcionality. Kde se tedy nachází ona nepřekročitelná hranice? Při zodpovězení této otázky je potřeba blíže nahlédnout do judikatury Ústavního soudu (včetně zmiňované judikatury Evropského soudu) a požadavků vyjádřených v Úmluvě. Ústavní soud, jak bylo uvedeno, považuje za těžiště ústavního pořádku České republiky jednotlivce a jeho ústavně garantovaná práva. Stát a všechny jeho orgány jsou ústavně zavázány k ochraně a šetření práv jednotlivce a respektování jeho autonomní sféry. Tato ochrana se promítá jak ve vztazích horizontálních (proti zásahům ze strany třetích osob) tak ve vztazích vertikálních (ve vztazích stát – jednatel). Za vertikální vztah lze nepochybně označit i soudní řízení o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům. Jedná o řízení nesporné, které lze zahájit i bez návrhu. To je dáno tím, že je v něm dán, jak vysvětluje Alena Winterová „*veřejný zájem na tom, aby vznik, změna nebo zánik právního vztahu nebyl ponechán jen na vůli jeho subjektů, ale aby byl vázán na autoritativní rozhodnutí státního orgánu*“.⁹⁰

Ochrana před zásahy do základních práv ve vztazích vertikálních spočívá v tom, že stát vyvíjí pouze takovou aktivitu, která do této sféry nezasahuje, respektive zasahuje pouze v těch případech, které jsou odůvodněny konkrétním veřejným zájmem, jenž je v podobě principu či hodnoty obsažen v ústavním pořádku. Přitom dbá na to, aby takový zásah byl přiměřený s ohledem na cíle, jichž má být dosaženo.⁹¹ Kdy však ještě bude možné považovat zásah ze strany státu za proporcionální a kdy už nikoliv? Respektive jak daleko lze při omezování základních práv zajít? Ačkoliv základní práva obsažená v Listině nejsou hierarchicky uspořádána, v souladu s judikaturou Ústavního soudu bude rozhodujícím kritériem důstojnost člověka, která se stala v našem ústavním pořádku (a v souladu s mezinárodními úmluvami) „*základní bází, z níž vychází interpretace všech základních práv (...) a mimo jiné vylučuje, aby s člověkem bylo*

---

⁹⁰ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktual. vyd. Praha: Linde a.s., 2008. str. 396. ISBN 978-80-7201-726-3.

⁹¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. I ÚS 546/03.

zacházeno jako s předmětem. Otázky lidské důstojnosti jsou v tomto pojetí chápány jako součást kvality člověka, součást jeho lidství. Garantování nedotknutelnosti lidské důstojnosti člověku umožňuje plně užívat své osobnosti. Tyto úvahy stvrzuje preambule Ústavy, která deklaruje lidskou důstojnost za nedotknutelnou hodnotu, stojící v základu ústavního pořádku České republiky. Stejně tak Listina garantuje rovnost lidí v důstojnosti (čl. 1) a garantuje subjektivní právo na zachování lidské důstojnosti (čl. 10 odst. 1). Tam, kde je ve hře potenciální porušení klasických základních práv stěžovatelů vážících se k samotné podstatě jejich „lidství“ (mj. právo na lidskou důstojnost, právo na garance komplexně pojímané právní osobnosti aj.), což jsou otázky spojené se soudním rozhodováním o zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům, mají svrchu uvedené závěry obzvlášť zásadní význam. Jak lidská důstojnost, tak způsobilost k právům v širokém slova smyslu (hmotněprávním i procesním, vyjádřeno jazykem práva civilního) charakterizují právně jednotlivce, k němuž je veřejná moc povinována respektem. Bez uznání tohoto postulátu by ostatní, ústavním pořádkem ČR garantovaná základní práva a svobody, byly jen prázdnými floskulami. (...) Výše vymezené pojetí lidské důstojnosti nutno promítnout i do sféry právní způsobilosti a má silné implikace i v oblasti způsobilosti k právním úkonům, neboť prostřednictvím způsobilosti k právním úkonům (jednáním) a procesní způsobilosti se uvádí v život ústavní garance právní subjektivity jednotlivce (čl. 5 Listiny). Práva či nároky, které by postrádaly prostředek k ochraně jejich zachování, by byly jen prázdnými proklamacemi. Jen takto chápaná práva musí brát v potaz veřejná moc při interpretaci jednoduchého práva.“⁹² V jiném nálezu ve věci týkající se zásahu do osobní cti a důstojnosti stěžovatele v důsledku zveřejnění článku s nepravdivými informacemi v bulvárním periodiku, zopakoval a potvrdil, že se „lidská důstojnost stává objektivní ústavní kategorií a působí ve vztahu k ostatním, jinak nehierarchicky uspořádaným základním právům (klasickým a politickým), jako hodnota nadřazená“.⁹³

Z výše citovaných pasáží nálezů Ústavního soudu a s přihlédnutím k obsahu Listiny a Úmluvy lze identifikovat onu pomyslnou hranici při zasahování do způsobilosti k právním úkonům. Nejprve lze zopakovat závěry, že východiskem právního státu je jednotlivce (nikoliv společnost či stát) a jeho ústavně garantované

---

⁹² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09.

⁹³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

práva. Mezi těmito základními právy vystupuje jako ústřední hodnota, od které se ostatní práva odvíjí **lidská důstojnost**. Ochrana lidské důstojnosti, jak konstatuje Pavlíček „není závislá na důstojenství či autoritě získané společenským postavením, tituly, hodnostmi, vyznamenáními nebo třeba dobročinností“.⁹⁴ V současném chápání je lidská důstojnost spojena přímo s jedinečnou osobností každého člověka jako její přirozená součást. Omezením či zbavením způsobilosti k právním úkonům dochází vždy k zásahu do právní osobnosti (chápané v širším smyslu čl. 5 Listiny) a spolu s tím jako nevyhnutelný důsledek limitace autonomní sféry člověka i do jeho lidské důstojnosti. Má-li tedy dojít k zásahu do lidské důstojnosti člověka, pak jediným přípustným důvodem takového zásahu je ochrana práv a zájmů osoby, vůči které zásah směřuje. Z tohoto důvodu se domnívám, že není zcela správný závěr Ústavního soudu, že k tomuto omezení lze přistoupit též z důvodu ochrany práv a zájmů třetích osob.⁹⁵ Jsem přesvědčen, že rozhodující mezí, v níž lze vnímat zásah do lidské důstojnosti jako proporcionální je skutečnost, že je tak činěno z důvodů ochrany práv a zájmů osoby, do jejíž důstojnosti je v důsledku omezujícího opatření zasahováno. Posléze je se zřetelem k principu proporcionality nutné naplnění řady konkrétních požadavků. Bylo uvedeno, že člověka nelze ve způsobilosti právně jednat omezit ve větším rozsahu, než v jakém je skutečně v důsledku dlouhodobé duševní poruchy aktuálně (v době vydání rozhodnutí) neschopný činit právní úkony. Nelze takto postupovat ani s preventivním záměrem v důvodném očekávání zhoršení dané poruchy. Přestože soud vydává rozhodnutí bez časového omezení, jedná se o rozhodnutí s klauzulí *rebus sic stantibus*, které odpovídá povinnost soudu rozhodnutí změnit eventuálně úplně zrušit, změní-li se nebo odpadnou-li důvody, které k vydání rozhodnutí vedly. Účelem tohoto opatření je, aby omezení vždy odpovídalo individuálním a aktuálním poměrům. Z tohoto důvodu může zahájení řízení o navrácení způsobilosti k právním úkonům iniciovat i sama osoba, o jejíž způsobilost se jedná.⁹⁶ Opatření šitému na míru pak odpovídá další povinnost soudu

---

⁹⁴ PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústavní právo a státověda: II. díl Ústavní právo České republiky. Část 2*. Praha: Linde Praha a.s., 2004. str. 63. ISBN: 80-7201-472-2.

⁹⁵ viz například náleží Ústavního soudu ČR ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09.

⁹⁶ V této souvislosti je značně problematické a v praxi také často zneužívané ustanovení obsažené v druhé větě § 186 odst. 3 OSŘ, které dává soudu možnost právo dotčené osoby podat návrh na zahájení řízení o navrácení způsobilosti k právním úkonům omezit až na 1 rok.

posuzovat a zhodnotit dopady do dalších právních oblastí, ve kterých sice nemá pravomoc člověka přímo omezit, avšak jeho rozhodnutím se tak stane na základě zákonných ustanovení. Taková konstrukce totiž bude v souladu s principem proporcionality jen tehdy, pokud soud veškeré tyto oblasti posoudí a nutnost jejich případného omezení odůvodní konkrétními okolnostmi na straně posuzované osoby.

4. Omezení svéprávnosti a alternativní řešení podle NOZ

Jedním ze základních východisek nové kodifikace soukromého práva je v obecné rovině diskontinuita se stávající úpravou. Nicméně jak už bylo na několika místech v předchozích kapitolách nastíněno, neplatí to zcela výlučně. V určitých oblastech (např. základní konstrukce postupného nabývání svéprávnosti u nezletilců) se nová úprava přidrží stávajících zavedených řešení SOZ. Základní direktivy pro myšlenkové pojetí NOZ proto obsahují Listina a Ústava (srovnej § 2 odst. 1 NOZ). Podle důvodové zprávy pak NOZ vychází z myšlenky, „že funkční určení soukromého práva je sloužit člověku jako prostředek k prosazování jeho svobody. Účel občanského kodexu je umožnit i garantovat svobodné utváření soukromého života, a ponechat tedy co nejširší prostor svobodné iniciativě jednotlivce“⁹⁷. Z toho důvodu stanovuje jako vůdčí zásadou celého kodexu **autonomii vůle**. Autoři kodexu k tomu v důvodové zprávě dále uvádějí: „*Autonomie vůle je pojata jako způsob určení a utváření vlastního právního postavení jednotlivce z jeho iniciativy a v důsledku jeho chtění. Je-li první hodnotou právního státu svobodný člověk a ochrana jeho přirozených práv, plyne z toho pro soukromé i občanské právo nezbytnost ponechat co nejširší prostor jeho rozhodnutí, jak je z vlastní iniciativy projeví a uskuteční.*“⁹⁸ Zákonné vyjádření této zásady najdeme v § 3 odst. 1 NOZ, který stanoví, že „*soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.*“ Vedle ochrany autonomní sféry člověka je zde zároveň výslovně zmíněna **ochrana důstojnosti**, která

---

⁹⁷ NEČAS, Petr, POSPÍŠIL, Jiří. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku.*: op. cit.

⁹⁸ Tamtéž.

představuje hodnotu člověka jako osoby a je ústřední prvkem kodexu. NOZ ji v souladu s Ústavním pořádkem považuje za nejvyšší hodnotu.⁹⁹

Obecné zásady NOZ mají značné implikace i pro oblast přístupu k osobám stížených duševní poruchou. Úpravu této problematiky nalezneme především v § 38 až § 65. Systematicky byla tato část zařazena do samostatného oddílu souhrnně nazvaného **Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat**, jenž je zařazen v díle druhém v rámci úvodní, obecné části. Již na první pohled je patrné, že NOZ věnuje této oblasti daleko větší prostor, než stávající úprava. NOZ se inspiruje v moderních zahraničních úpravách (Švédsko, Velká Británie, Francie, Rakousko, Quebec), přičemž rozhodující vliv na formování nové úpravy měla podle důvodové zprávy Úmluva, jakož i doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (99) 4 ohledně zásad právní ochrany nezpůsobilých dospělých osob. Zde je rovněž na místě přiznat zásluhu Lize lidských práv, neziskové organizaci, které se výraznou měrou zasloužilo o stávající podobu nové úpravy a bylo jí velkým inspiračním zdrojem.¹⁰⁰ Cílem nové úpravy je více zohlednit možnosti přiměřených přístupů k osobám postiženým duševní poruchou, aby nebyly omezovány v uplatňování jejich práv a umožnilo se jim co nejširší zapojení do společenského života. Důvodová zpráva k tomu dodává: „*Duševní porucha postihuje zdraví člověka v různých stupních. Úkolem právní úpravy je zajistit zdravotně postiženému dostatečnou míru možnosti svobodně jednat na základě jeho vůle a možností. Platná právní úprava nezohledňuje rozdílnost jednotlivých situací, které život přináší; stávající občanský zákoník bere v úvahu jen případy, kdy člověk není pro duševní poruchu schopen právně jednat buď v některých případech, nebo vůbec a osoby se zdravotním postižením v mírnějším stupni ponechává vůbec bez ochrany.*“ V reakci na tyto skutečnosti došlo v dané oblasti k rozsáhlým změnám, z nichž ty nejvýznamnější představují zrušení úplného zbavení způsobilosti k právnímu jednání, změna nahlížení na institut částečného omezení způsobilosti k právnímu jednání, který již nepředstavuje mírnější alternativu, ale naopak nejkrajnější řešení, jež se uplatní jen

---

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Srovnej navrhované změny v *Rozhodování osob s duševní poruchou: zásady pro poskytování asistence*. Systémové doporučení ligy lidských práv č. 6 [online]. Liga lidských práv, Mental Disability Advocacy Center, leden 2008. Dostupné z WWW: <http://lp.cz/wp-content/uploads/06_rozhodovani_osob_s_dusevni_poruchou_zasady_pro_poskytovani_asistence.pdf>.

tam, kde nepostačují jiná mírnější řešení a spolu s tím zavedení nových institutů, které mají osobám s duševní poruchou pomoci, aniž by bylo zasahováno do jejich svéprávnosti a které mají přednost před omezením svéprávnosti.

4.1 Nové instituty jako alternativní způsoby řešení

V § 38 až 44 je upraven nový institut **předběžného prohlášení**. Jedná se o opatření preventivní povahy, které umožňuje člověku, jenž u sebe pozoruje postupné rozvíjení duševní poruchy (bude se jednat zejména o případy nemocí s progresivním vývojem jako Alzheimerova nemoc, demence a další), aby závazně projevil vůli, kdo a jakým způsobem má spravovat jeho záležitosti nebo aby se jím určená osoba stala jeho opatrovníkem pro případ, že posléze nebude sám schopen spravovat vlastní záležitosti. Vzhledem k významu tohoto prohlášení zákon stanoví (jinak vedený zásadou neformálnosti právního jednání) přísnější formální náležitosti na jeho pořízení, jakož i změnu obsahu a případné odvolání. Toto prohlášení pak může mít pro soud stěžejní význam v řízení o omezení svéprávnosti, ve kterém v případě rozhodnutí o omezení svéprávnosti zároveň jmenuje omezovanému opatrovníka. Důvodová zpráva k tomu uvádí: „*Povolá-li původce prohlášení opatrovníka a osoba povoláná za opatrovníka s ním souhlasí, soud je prohlášením vázán (vázán je ovšem i jeho odvoláním) a omezí se jen na přezkum, zda je tato osoba způsobilá pro jmenování opatrovníkem. Soud musí zjistit, zda se jedná o osobu schopnou spravovat s nezbytnou dávkou pečlivosti záležitosti jiné osoby. Dále se samozřejmě zaměří i na přezkum, zda nehrozí konflikt zájmů. Určí-li se v prohlášení, jak mají být určité záležitosti dotčené osoby spravovány, je tím opatrovník vázán.*“¹⁰¹ Podle § 44 v případech, kdy prohlášení bude neplatné, například pro nesplnění formálních požadavků, soud k němu má i přes tuto skutečnost přihlídnout, pakliže není důvodu pochybovat o vůli toho, kdo je učinil. Zákon pak zakládá ingerenci soudu pro ty případy, kdy dojde k podstatné změně okolností takového charakteru, že člověk, který prohlášení učinil, by je za takových okolností neučinil nebo by je učinil s jiným obsahem. Soud v takovém případě může prohlášení změnit nebo zcela zrušit. Předtím musí ovšem dojít k přesvědčení, že by člověku, o

---

¹⁰¹ NEČAS, Petr, POSPÍŠIL, Jiří. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku.*: op. cit.

jehož prohlášení rozhoduje, v opačném případě hrozila závažná újma a zároveň je povinen vyvinout potřebné úsilí, aby zjistil jeho názor.

Nejméně omezujícím opatřením pro osoby s duševní poruchou, které nezasahuje do jejich svéprávnosti, představuje institut **nápomoci při rozhodování** upravený § 45 až § 48. Tento institut vychází z koncepce tzv. podporovaného rozhodování (supported decision-making). Účelem nápomoci je zohlednit ty případy, kdy není nutné zasahovat do svéprávnosti dané osoby a postačí, aby jí při právním jednání asistovala jedna či více jiných osob, tzv. podpůrců. Podpůrce tak na rozdíl od opatrovníka nejedná namísto osoby, ale jedná společně s ní. Nápomoc při rozhodování se realizuje na základě smlouvy o nápomoci, přičemž ke vzniku závazku mezi podpůrcem a podporovaným je potřeba schválení soudu. Soud smlouvu neschválí, odporují-li zájmy podpůrce zájmům podporovaného. Dnem, kdy soud smlouvu schválí, nabývá účinnosti. Soud rovněž může na návrh i bez návrhu podpůrce odvolat. Bez návrhu tak učiní pouze v případě, kdy podpůrce závažně poruší své povinnosti. Mezi hlavní povinnosti podpůrce patří být se souhlasem podporovaného přítomen u jeho právních jednání a v souvislosti s tím mu zajistit potřebné údaje a sdělení, radit mu a postupovat v souladu s jeho rozhodnutím. Nesmí přitom ohrozit jeho zájmy nevhodným ovlivňováním nebo se na jeho úkor bezdůvodně obohatit. Tento institut reaguje na požadavek článku 12 odst. 3 Úmluvy, podle kterého členské státy musí přijmout odpovídající opatření, aby osobám se zdravotním postižením umožnily přístup k asistenci, kterou mohou potřebovat při uplatňování svéprávnosti. To lze bezpochyby považovat za pozitivum. Nedostatky této úpravy ovšem spatřuji v tom, že zákon nikterak blíže nespecifikuje konkrétní práva a povinnosti podpůrce ani obsahové náležitosti smlouvy o nápomoci. Mnoho k tomu neříká ani důvodová zpráva. Vzhledem k tomu, že se jedná v našem právním řádu o zcela nový institut, bude zřejmě v počátcích činit praktická aplikace tohoto institutu značné potíže. Tak například zákon zakládá právo podpůrce namítat neplatnost právního jednání podporovaného. Otázkou je za jaké situace tak může s úspěchem učinit? Přítomnost podpůrce při právních jednáních podporovaného je vázána na jeho souhlas. NOZ neuvádí, zdali v určitých případech nepostačí poskytnutí rady či zjištění potřebných informací, aniž by byla potřebná fyzická přítomnost podpůrce při právním jednání podporovaného. Podpůrce má rovněž právo (nikoliv) povinnost při právním jednání v písemné formě připojit svůj podpis s uvedením své funkce a případně též

s údajem o podpoře, kterou podporovanému poskytl. Podle mého názoru není jasné, zdali pak bude moct namítat neplatnost u všech právních jednání podporovaného nebo u některých, např. u těch, která nestvrdil svým podpisem pro rozpor právního jednání podporovaného a jím doporučovaným postupem, eventuálně u kterých nebyl přítomen. Zákon rovněž nikterak neřeší situace, kdy si osoba zvolí více podpůrců, jejich vzájemný vztah a případné konflikty při asistování podporovaného.

Dalším novým institutem, který je alternativou k zásahu do svéprávnosti člověka, představuje **zastoupení členem domácnosti** upravené v § 49 až § 54. Tato úprava se vztahuje na zletilé osoby, kterým duševní porucha brání samostatně právně jednat. Tuto osobu bude moci zastupovat její potomek, předek, sourozenec, manžel nebo partner, nebo osoba, která se zastoupeným žila ve společné domácnosti před vznikem zastoupení alespoň tři roky. Jedna osoba může mít i více zástupců. Před vznikem zastoupení dá zástupce zastoupenému na vědomí, že jej bude zastupovat a vysvětlí povahu a následky zastoupení. Pokud to člověk, který má být zastoupen odmítne, zastoupení nevznikne. Vznik zastoupení je dále podmíněn schválením soudu, který je povinen vyvinout potřebné úsilí, aby zjistil názor zastoupeného. Zákon limituje rozsah tohoto zastoupení na **obvyklé záležitosti** a toto hledisko subjektivizuje životními poměry zastoupeného. Podle důvodové zprávy se bude jednat zejména „o záležitosti týkající se poskytování zdravotních a sociálních služeb a žádostí o přiznání dávek pomoci v hmotné nouzi, státní sociální podpory a sociálního zabezpečení“.¹⁰² NOZ výslovně zakotvuje, že zástupce není oprávněn udělit souhlas k zásahu do duševní nebo tělesné integrity člověka s trvalými následky. Zástupce je oprávněn nakládat s příjmy zastoupeného v rozsahu potřebném pro obstarávání obvyklých záležitostí; s peněžními prostředky na účtu může nakládat pouze v rozsahu nepřesahujícím měsíčně výši životního minima jednotlivce. I zde se domnívám, že hlavním neduhem nové úpravy je stručné a jen velmi obecné vymezení, které blíže nespecifikuje ani důvodová zpráva. To může v praxi činit řadu problémů. Tak například, dojde-li k souběhu institutů nápomoci při rozhodování a zastoupení členem domácnosti, kdy zastoupení účinností smlouvy zanikne podle § 54 odst. 2 v tom rozsahu, v jakém je zastoupený způsobilý právně jednat, je otázkou, kde se bude tato hranice způsobilosti a nezpůsobilosti nacházet. Soud

---

¹⁰² Tamtéž.

zde totiž rozsah nezpůsobivosti osoby k právnímu jednání nevymezuje. Za problém považují také nedostatečné vymezení vágních pojmů obvyklé záležitosti, které zákon používá v souvislosti se zastoupením členem domácnosti a běžné záležitosti každodenního života, které vymezuje v § 64. V běžných záležitostech je člověk oprávněn samostatně jednat vždy, je-li toho fakticky schopen a nemůže být v této oblasti zbaven svéprávnosti rozhodnutím soudu. Domnívám se, že pojem obvyklých záležitostí se s pojmem běžných záležitostí do jisté míry překrývá, svým dosahem je ale širší a zahrnuje i ta právní jednání, která nespádají pod kategorii běžných záležitostí.

Další alternativu k omezení svéprávnosti obsahuje ustanovení § 469, který upravuje možnost ustanovit člověku **opatrovníka, aniž by došlo k omezení jeho svéprávnosti**. Důvodová zpráva k tomu uvádí: „*Toto opatření bude vhodné zejména v těch případech, kdy není obava, že aktivním právním jednáním vznikne dotčené osobě újma, ale kdy by újma mohla vzniknout v důsledku toho, že osoba by sama určité úkony neučinila (např. žádost o sociální dávky).*“¹⁰³ Opatrovníka jmenuje a odvolává soud. V tomto případě, jelikož se jedná o opatrovnictví plně svéprávné osoby, jmenuje a odvolá opatrovníka pouze na návrh a ve shodě s takovým návrhem rovněž vymezí rozsah jeho působnosti. Opatrovník bude v těchto případech jednat zpravidla společně s opatrovancem (prvek podporovaného rozhodování), při samostatném jednání vždy v souladu s jeho vůlí a nelze-li vůlí opatrovance zjistit, rozhodne na návrh opatrovníka soud (prvek náhradního rozhodování). Výhoda takového opatrovnictví spočívá v tom, že „*bude-li opatrovník muset právní úkon činit společně s dotčenou osobou, může se předejít řadě případů zneužití pravomoci opatrovníka či jeho nezájmu o dotčenou osobu a nekonzultování věcí s ní*“.¹⁰⁴ Mám za to, že tento institut nebude v praxi příliš využíván. Což je dáno jednak jeho fakultativností, kladením iniciativy pro vznik tohoto opatrovnictví na stranu toho, komu má být ustanoven a jednak v tom, že případy, u nichž zákonodárce předpokládá jeho využití, budou podle mého názoru v praxi vzácné.

Pokud jde o vzájemný vztah a případný souběh těchto institutů navzájem, jakož vztah k omezení svéprávnosti, domnívám se, že institut zastupování členem domácnosti má ve vztahu k ostatním řešením subsidiární charakter, což vyplývá i ze způsobů zániku zastoupení, kdy vedle vzdání se zastoupení zástupcem nebo odmítnutí

---

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ *Rozhodování osob s duševní poruchou: zásady pro poskytování asistence*. Liga lidských práv.: op. cit.

zastoupení zastoupeným, dojde k zániku také ve chvíli, kdy soud jmenuje zastoupenému opatrovníka nebo schválí smlouvu o nápomoci. NOZ ovšem připouští i souběh institutů nápomoci při rozhodování a zastoupení členem domácnosti, kdy zastoupení trvá dále v tom rozsahu, v jakém není zastoupený způsobilý právně jednat (a v rozsahu výše uvedených limitů pro toto zastoupení). Dále se domnívám, že pro konkrétní oblast právních vztahů nemůže dojít ke konkurenci nápomoci při rozhodování a omezení svéprávnosti. K omezení svéprávnosti by mělo být přikročeno, až pokud nepostačí institut podporovaného rozhodování. Domnívám se však, že není vyloučen souběh těchto institutů v takových případech, kdy člověk bude omezen ve svéprávnosti, například pokud jde o majetkové dispozice s nemovitostmi (a kde za něj bude jednat opatrovník) a v ostatních majetkových dispozicích bude činit rozhodování za asistence podpůrce na základě smlouvy o nápomoci. Jako mnohem méně jasný se mi jeví případný souběh institutů nápomoci a opatrovnictví bez omezení svéprávnosti. Ani jedno řešení nezasahuje do svéprávnosti člověka, tudíž zde není dán vztah subsidiarity závažnějšího opatření vůči mírnějšímu. NOZ ani důvodová zpráva k němu tuto otázku neřeší, tudíž bude případné vymezení úkolem soudu.

4.2 Omezení svéprávnosti

NOZ zohledňuje nové přístupy k lidem s duševní poruchou a v souladu s mezinárodním vývojem, jakož i požadavky Úmluvy, dává přednost alternativám, které do svéprávnosti nezasahují. Nejmírnějším řešením, které zachovává a podporuje schopnost člověka samostatně právně jednat, představuje přístup založený na asistenci či podpoře při rozhodování v našem právním řadě reprezentovaný institutem nápomoci při rozhodování. Nicméně je nutné si uvědomit, že institut podpůrného rozhodování je založen na předpokladu, že dotčené osoby jsou schopny se za větší či menší podpory rozhodovat samy. Nelze ovšem přehlédnout, že u určité skupiny osob trpících duševní poruchou jsou volní a rozumové komponenty narušeny v takovém rozsahu, že nejsou způsobilé relevantně projevat svou vůli vůbec nebo jen ve velmi omezené míře. Tato skutečnost hovoří pro zachování stávajícího modelu náhradního rozhodování, kdy **k ochraně zájmů určité skupiny osob bude potřeba zasáhnout do jejich svéprávnosti** a spolu s tím jmenovat opatrovníka, který bude projevat vůli a jednat za ně nejen v obvyklých záležitostech. Na rozdíl od účinné úpravy **NOZ již neumožňuje**

člověka zbavit svéprávnosti zcela.¹⁰⁵ Reaguje tak na dlouholetou kritiku tohoto opatření v SOZ a zohledňuje fakt, že ve většině případů je člověk schopen činit alespoň některá právní jednání a v případě, že toho schopen není, mu při zachování této možnosti nehrozí újma. Vypuštění institutu úplného zbavení svéprávnosti (způsobilosti k právním úkonům) proto vnímám jako zřetelný klad.

Spolu se zrušením úplného zbavení svéprávnosti a zavedením nových řešení bez intervence do této sféry **se mění i pojetí omezení svéprávnosti** (omezení způsobilosti k právním úkonům), jenž je upraveno v § 55 až § 65, v rámci úpravy NOZ. To je založeno na zásadách proporcionality a subsidiarity vůči ostatním institutům a představuje nejkrajnější řešení. Důvodem pro omezení svéprávnosti může být pouze duševní porucha, která není jen přechodná, pokud dosáhne takového stupně, že člověku brání v určitých záležitostech samostatně právně jednat. Důvodová zpráva uvádí, že „*k rozhodnutí o omezení svéprávnosti musí být přistupováno se zřetelem k subjektivnímu hledisku v tom smyslu, že nerozhoduje, o jakou diagnózu duševní poruchy v daném případě jde, ale relevantní je, jak se projevuje v psychické způsobilosti konkrétní osoby, tj. jde-li o tak podstatnou odchylku od normálního psychického vývoje člověka, která mu v určitém rozsahu brání postarat se o vlastní záležitosti*“¹⁰⁶. NOZ v § 57 odst. 2 výslovně stanoví, že obtíže při dorozumívání nemohou být samy o sobě důvodem k omezení svéprávnosti. Dalším zákonným limitem soudu, při omezování svéprávnosti vedle subsidiarity tohoto opatření (tedy nepostačují-li mírnější a méně omezující opatření) je skutečnost, že k tomuto kroku lze přistoupit pouze v zájmu člověka, jehož se to týká a to pouze za současného předpokladu, že by mu jinak hrozila závažná újma. Nová úprava tak navazuje na stávající judikaturu, výslovně však odmítá názor, že k tomuto kroku lze přikročit i v zájmu ochrany práv třetích osob. NOZ přitom v souladu s Úmluvou a doktrínou opatření šitého na míru klade důraz na individuální přístup. Rozhodnutí má být vydáno s plným uznáním práv osobní jedinečnosti člověka, o jehož svéprávnost se jedná. Soud má povinnost před vydáním rozhodnutí dotčenou osobu shlédnout a vyvinout potřebné úsilí, aby zjistil její názor za použití takového způsobu

---

¹⁰⁵ V této souvislosti lze zmínit, že od 1. ledna 2014 bude umožněno volit všem osobám s duševní poruchou, neboť všechny volební zákony v současném znění stanovují jako překážku výkonu volebního práva úplné zbavení svéprávnosti, nikoliv pouhé její omezení.

¹⁰⁶ NEČAS, Petr, POSPÍŠIL, Jiří. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku.*: op. cit.

dorozumívání, který si tato osoba zvolí. Podle okolností případů, tak bude soud potřebovat ke zjištění názoru dotčené osoby pomoc lékaře, tlumočníka, znalce či blízkých osob. Požadavek, aby zvolené řešení u osob s duševní poruchou bylo co nejmírnější, a co nejméně invazivní se uplatní nejen při volbě zmiňovaných institutů, ale i v rámci samotného omezení svéprávnosti. To se odráží v NOZ v několika směrech.

Rozhodnutí o omezení svéprávnosti bude nově koncipováno jako **časově omezené**. Člověka lze omezit ve způsobilosti právně jednat nanejvýš na tři roky, s tím, že bude-li v této době zahájeno řízení o prodloužení doby omezení, budou právní účinky původního rozhodnutí trvat i po dobu tohoto řízení, nanejvýš však po dobu jednoho roku.¹⁰⁷ Omezit svéprávnost lze nově také **pouze pro určitou záležitost** (např. prodej domu). Je-li svéprávnost omezena v souvislosti s určitou záležitostí, pak může být omezena jen na dobu nutnou pro její vyřízení. NOZ dále ukládá soudu, aby vymezil rozsah, v jakém způsobilost člověka samostatně jednat omezil (viz § 57 odst. 1). Z této formulace a pod vlivem zásad přiměřenosti a zachování maximální způsobilosti podle mého názoru vyplývá, že soud v rozsudku má tuto oblast vymezit výslovně, nikoliv tedy způsobem v dnešní praxi obecných soudů často užívaným, kdy v rozsudku naopak vymezí oblast, kde je způsobilost zachována a tím implicitně určí oblast, ve které je způsobilost právně jednat omezena. Jak bylo řečeno, tím často dochází k nepřiměřenému omezení, kdy soud některou z oblastí, ve které člověka omezil v samostatném jednání, individuálně neposuzoval, což je v rozporu se zmiňovanými zásadami.

Člověka již nelze zcela zbavit svéprávnosti, rozsah omezení bude ale v závislosti na stupni duševní poruchy a vzhledem k posouzení případné hrozící újmy a ochraně zájmů dané osoby různě široký. NOZ proto v § 64 výslovně zakotvuje, že „*rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezabavuje člověka práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života*“. Důvodová zpráva nabízí jako příklady takový záležitostí koupi běžných potravin, lístku do kina, zaplacení nájemného apod. Pro úplnost je vhodné doplnit, že rozhodnutí o omezení svéprávnosti se vždy může vztahovat pouze na právní jednání, nelze jím zasahovat do oblasti, kde člověk rozhoduje

---

¹⁰⁷ . Zachováno bude i současné pravidlo rebus sic stantibus obsažené v § 10 odst. 3 SOZ, podle něhož soud omezení svéprávnosti změní nebo zruší, změní-li se okolnosti, za kterých soud rozhodnutí vydal.

o sobě v mimoprávních otázkách, jako jsou např. volba oblečení nebo místa pobytu, svobodný pohyb atp.¹⁰⁸

Skutečnost, že **k omezení svéprávnosti má docházet výlučně v zájmu člověka**, jehož se to týká, podtrhují zvolená řešení v situacích, kdy opatrovanec jednal samostatně, ačkoliv nemohl jednat bez opatrovníka. Takové právní jednání nemá být automaticky prohlášeno za neplatné. Rozhodujícím hlediskem bude to, jakým způsobem se toto právní jednání promítne do sféry osoby omezené ve svéprávnosti. Soud prohlásí její právní jednání za neplatné pouze za situace, pokud by jí působilo újmu. Zákon rovněž zavádí možnost konvalidace takového jednání a za tím účelem dává soudu moderační právo, aby změnil rozsah opatrovancových povinností vzniklých v souvislosti s konkrétním právním jednáním tak, aby došlo k obnovení rovnováhy v právech a povinnostech stran. Nově lze právní jednání zhojit také ratihabicií, tedy dodatečným schválením opatrovníkem. Jde o případy „kulhajících právních úkonů“ (negotium claudians), které naše současná právní úprava nezná.

Další výraznou změnou oproti stávající úpravě, která vyplývá z pojetí NOZ jako obecné platformy soukromého práva (v důsledku které došlo k zahrnutí materie rodinného práva do NOZ), je, že **soudy budou nově rozhodovat o svéprávnosti uzavřít manželství**. Vyplývá to z § 673, který stanoví, že „*manželství nemůže uzavřít osoba, jejíž svéprávnost byla v této oblasti omezena*“. Domnívám, že soud bude u člověka již omezeného ve svéprávnosti, který chce uzavřít manželství, řešit otázkou, zda je jeho zdravotní stav v souladu s účelem manželství a v případě, že tomu tak nebude, jeho svéprávnost v této oblasti omezí. Mám za to, že jde pouze o jinak zvolenou konstrukci již existující úpravy, kdy osoba omezená ve způsobilosti k právním úkonům mohla uzavřít manželství pouze se souhlasem soudu. To je ovšem v kolizi s článkem 23 odst. 1, písm. a) Úmluvy, podle něhož mají státy zajistit „*uznání práva všech osob se zdravotním postižením, které dosáhnou věku pro uzavření manželství, uzavřít sňatek a založit rodinu na základě svobodného a plného souhlasu budoucích manželů*“.

Obdobná změna se bude vztahovat i k institutu **rodičovské odpovědnosti** (rodičovské zodpovědnosti v terminologii SOZ). Tu NOZ vymezuje v § 858 jako

---

¹⁰⁸ NEČAS, Petr, POSPÍŠIL, Jiří. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku* [online]. 3.2.2012. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf>.

soubor práv a povinností, které spočívají v péči o dítě (zejména o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj), v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění. Podle současné úpravy již při omezení způsobilosti k právním úkonům (rovněž při zbavení způsobilosti k právním úkonům) rodič tuto odpovědnost automaticky ztrácí, aniž by měl soud možnost posoudit jeho schopnosti v dané oblasti, tj. ve vztahu k jednotlivým právům a povinnostem tvořícím tuto odpovědnost. V reakci na tento nežádoucí stav, který je podle mého názoru v kolizi s Úmluvou i ústavními garancemi, NOZ stanoví, že soud bude individuálně posuzovat svéprávnost člověka přímo ve vztahu k rodičovské odpovědnosti (srovnej § 868 odst. 2). V případě, že jej v této oblasti omezí, dojde tím k pozastavení jejího výkonu, který bude trvat po dobu omezení svéprávnosti. Soud však může vzhledem k individuálním poměrům, které k omezení vedly, určit, že rodiči nadále zachovává výkon povinnosti a práva péče o dítě a osobního styku s dítětem. Zvolené řešení na rozdíl od současného stavu odpovídá požadavku opatření šitého na míru, tedy zohlednění individuálních okolností případu.

Pokud jde o **korelaci staré a nové úpravy**, NOZ tento vztah řeší v rámci přechodných ustanovení, v § 3032 až § 3034. V souvislosti s vypuštěním institutu úplného zbavení způsobilosti k právním úkonům stanoví, že osoby zcela zbavené způsobilosti jednat budou s účinností NOZ považované za osoby omezené ve svéprávnosti podle NOZ. Zákon neřeší, v jakém rozsahu budou osoby ve svéprávnosti nadále omezené. Domnívám se, že zde půjde z povahy věci o omezení maximálně přípustné podle nové úpravy se zachováním práva jednat v běžných záležitostech. Osoby omezené ve způsobilosti k právním úkonům budou s účinností NOZ považovány za osoby omezené ve svéprávnosti podle nové úpravy ve stejném rozsahu, nerozhodne-li soud jinak. Pokud jde o časovou limitaci rozhodnutí o omezení svéprávnosti, kdy podle staré úpravy soud osobu zbavuje nebo omezuje ve způsobilosti právně jednat na dobu neurčitou, zatímco podle nové úpravy tak lze učinit nejvýše na 3 roky, NOZ stanoví, že osoby omezené nebo zbavené způsobilosti k právním úkonům podle staré úpravy nabudou svéprávnosti nejpozději uplynutím tří let ode dne nabytí účinnosti NOZ, ledaže soud rozhodne jinak.

4.3 Institut opatrovníka a opatrovnické rady podle NOZ

Institut opatrovnictví je v NOZ daleko podrobněji propracován, než ve stávající úpravě. Účelem je zakotvit větší garanci řádného výkonu funkce opatrovníka. Základ nové úpravy je soustředěn v obecné části, hlavě třetí, díle třetím, oddílu druhém nazvaném Opatrovnictví člověka. NOZ obsahuje v souvislosti s problematikou omezení svéprávnosti také řadou ustanovení procesního charakteru. V § 62 stanoví, že v rozhodnutí o omezení svéprávnosti jmenuje soud člověku opatrovníka. Řízení o omezení svéprávnosti a řízení opatrovnické tudíž budou spojeny v jedno. Zákonodárce tak reaguje na zmiňovaný deficit úpravy OSŘ, který od sebe tyto dvě řízení odděloval a soudy tak v praxi zahajovaly opatrovnické řízení až po právní moci rozhodnutí o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům. Mezi okamžikem omezení způsobilosti a okamžikem ustavení opatrovníka tudíž vznikalo mezidobí, kdy osoba nebyla nikým zastoupena a nemohla tak ve vymezené oblasti vykonávat a hájit svá práva a zájmy. NOZ se podrobně zabírá výběrem osoby, která se má stát opatrovníkem. Předtím, než soud přikročí ke jmenování opatrovníka, je povinen člověka, kterému má být opatrovník jmenován, zhlédnout a nebrání-li tomu nepřekonatelná překážka, musí též vyslechnout jeho vyjádření nebo jinak zjistit jeho stanovisko a vycházet z něho. Soud má při výběru opatrovníka rovněž přihlídnout k přáním opatrovance, k jeho potřebě i k podnětům osob opatrovanci blízkých, sledují-li jeho prospěch. Primárně bude opatrovníkem jmenována osoba, kterou navrhl sám opatrovanec. K tomu může využít i institut předběžného prohlášení (viz předchozí podkapitola). Nebude-li to možné, např. proto že určená osoba nebude způsobilá být opatrovníkem nebo bude v daném případě hrozit střet zájmů, soud jmenuje opatrovníkem zpravidla příbuzného nebo jinou osobu blízkou, která osvědčí o opatrovance dlouhodobý a vážný zájem a schopnost projevovat jej i do budoucna. Nelze-li takovou osobu určit, soud jmenuje jinou osobu, která splňuje podmínky pro to, aby se stala opatrovníkem nebo veřejného opatrovníka¹⁰⁹. Za opatrovníka nelze jmenovat osobu nezpůsobilou právně jednat nebo osobu, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy opatrovance. Opatrovníkem nemůže být ani provozovatel zařízení, kde

---

¹⁰⁹ Veřejným opatrovníkem je podle NOZ obec, kde má opatrovanec bydliště nebo právnická osoba zřízená touto obcí k plnění úkolů tohoto druhu.

opatrovanec pobývá, nebo které mu poskytuje služby, nebo osoba závislá na takovém zařízení. Pokud jde o obsah opatrovnictví, NOZ v § 466 výslovně stanoví jako garanci řádného výkonu opatrovnictví v zájmu opatrovance, že „*k povinností opatrovníka náleží udržovat s opatrovancem vhodným způsobem a v potřebném rozsahu pravidelné spojení, projevovat o opatrovance skutečný zájem, jakož i dbát o jeho zdravotní stav a starat se o naplnění opatrovancových práv a chránit jeho zájmy*“.

NOZ nově zavádí **instit ut opatrovnické rady** jako kolektivního orgánu nejméně o třech členech¹¹⁰, který bude ve vztahu k opatrovníkovi plnit konzultativní a kontrolní funkci. Ustavení opatrovnické rady může iniciovat sám opatrovanec nebo každá jemu blízká osoba. K ustavení dochází na schůzi osob opatrovanci blízkých a jeho přátel, která volí členy opatrovnické rady. Zákon stanoví, že členem může být jen osoba, která o opatrovance osvědčí dlouhodobý vážný zájem a schopnost projevovat jej i do budoucna a jejíž zájmy neodporují zájmům opatrovance. Členem opatrovnické rady nemůže být z povahy věci sám opatrovník. Opatrovnická rada zasedá nejméně jednou za rok (na zasedání je povinna přizvat opatrovance i opatrovníka). Provádí pravidelný dohled nad činností opatrovníka a zaujímá stanoviska k některým v zákoně vymezeným záležitostem (§ 480). Jedná se o záležitosti významné pro osobní život opatrovance nebo s významným dopadem do jeho majetkové sféry. (zákon výslovně uvádí změnu bydliště opatrovance, zásahy do osobní integrity, které mohou mít závažné následky, nabytí či zcizení majetku nad stonásobek životního minima jednotlivce a další). Opatrovník v těchto záležitostech nemůže rozhodnout bez souhlasu opatrovnické rady. Je-li to v zájmu opatrovance, může si opatrovnická rada vyhradit, že i jiná, v zákoně výslovně neuvedená, rozhodnutí opatrovníka budou podléhat jejímu souhlasu. Do působnosti opatrovnické rady patří i oprávnění podat soudu návrh na zrušení opatrovnictví nebo odvolání opatrovníka se současným návrhem na jeho nahrazení jinou osobou. Smyslem opatrovnické rady je eliminovat nebezpečí zneužití funkce opatrovníka, neboť jak uvádí důvodová zpráva, „*zkušenost učí, že je nebezpečné svěřit osudy člověka výlučně jiné osobě*“.¹¹¹ Opatrovnická rada má podle záměru

---

¹¹⁰ NOZ připouští, aby za určitých situacích soud jmenoval i jedinou osobu, která bude vykonávat působnost opatrovnické rady (viz §482 odst. 2)

¹¹¹ NEČAS, Petr, POSPÍŠIL, Jiří. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku.*: op. cit.

zákonodárce sloužit rovněž ke snížení zatížení soudů v rozhodování o těchto záležitostech.

Soudu ovšem bude nadále zachována rozhodovací působnost v zásadních otázkách. Které otázky lze považovat za zásadní vymezuje § 483 v odstavcích 1 až 3. Jedná se například o změnu osobního stavu opatrovance, odmítnutí dědictví, uzavření smlouvy zavazující opatrovance k trvajícím nebo opakovanému plnění na dobu delší než tři roky, a další. Soud krom toho může sám v rozhodnutí o ustavení opatrovníka určit další záležitosti, které budou podléhat jeho schválení. V souvislosti s opatrovnickou radou mu navíc přibude nová agenda, kdy soud bude v určitých případech povinen svolat ustavující schůzi, zasedání opatrovnické rady, zrušit usnesení opatrovnické rady a nahradit je svým rozhodnutím, odvolávat členy nebo rozhodovat o neplatnosti jejich volby a případně nařizovat novou volbu a další. Domnívám se proto, že zavedením institutu opatrovnické rady ke snížení soudní agendy v těchto otázkách nedojde. Lze naopak očekávat, že v praxi bude docházet ke konfliktním situacím mezi opatrovníkem a opatrovnickou radou nebo mezi členy opatrovnické rady, které nakonec bude muset autoritativně řešit soud. Tím může navíc v praxi vzniknout nebezpečí prodlívání s řešením důležitých záležitosti opatrovance. Podle § 481 dokud soud nerozhodne, nenabude rozhodnutí opatrovnické rady právní účinky. V záležitostech, kde může opatrovník rozhodovat jen se souhlasem opatrovnické rady, tak dojde až do rozhodnutí soudu k nemožnosti za opatrovance rozhodnout.

Závěr

Listina v článku 5 vyjadřuje, že každý člověk má právní subjektivitu a je z hlediska práva osobou. S právní subjektivitou je spojeno i právo na svobodné jednání jako aktivní, dynamický a nutný důsledek, neboť právní subjektivita musí pokrývat i právo jednotlivce na rozvoj jeho osobnosti v podobě interakce s okolím. Pro občanské právo je typické, že u člověka od sebe tyto dvě kategorie, tedy způsobilost k právům a povinnostem neboli právní osobnost a způsobilost vlastním právním jednáním na sebe práva a povinnosti brát neboli svéprávnost, rozlišuje. Činí tak proto, že způsobilost k právům a povinnostem se bez dalšího váže k člověku jako atribut jeho osobnosti, jako důsledek uznání, že každý člověk je z hlediska práva osobou a tohoto svého charakteru

nemůže být zbaven a náleží mu tudíž od narození až do jeho smrti. Svěprávnost na druhé straně je vázána na schopnost člověka relevantně projevit svou vůli, přičemž tato relevance je závislá na stupni duševní vyspělosti člověka. Zákon tuto vyspělost definuje dvěma psychickými složkami, rozumovou a volní. Složka rozumová spočívá ve schopnosti rozpoznat charakter vlastního jednání a jeho adekvátnost ve vztahu k zamýšlenému výsledku. Složka volní, vyjadřuje způsobilost podle tohoto poznání své chování určit, tj. ovládat je vůlí. Z těchto důvodů nevzniká svěprávnost již narozením, ale teprve postupně s rozvojem rozumové a volní vyspělosti.

Ačkoliv rozvoj duševní vyspělosti je individuální záležitostí, zákon stanoví obecné kritérium pro dosažení úplné svěprávnosti. Tím je podle stávající úpravy dosažení zletilosti, která je spojena s dovršením osmnáctého roku života, eventuálně s uzavřením manželství s povolením soudu u osob starších 16 let. NOZ od sebe odděluje zletilosti a nabytí plné svěprávnosti, kdy zletilost jako obecné kritérium nabytí plné svěprávnosti je spojeno již pouze s dovršením osmnáctého roku. Vedle toho může osoba nezletilá, která dovršila 16 let, nabýt plné svěprávnosti uzavřením manželství s povolením soudu, anebo soudní emancipací. V obou případech však zůstává nadále nezletilou. Obecné kritérium nabytí plné svěprávnosti vychází z předpokladu normálního duševního vývoje a stavu rozumové a volní složky člověka, tj. že při dosažení stanoveného věku dosáhl člověk potřebné intelektuální vyspělosti a je tedy plně způsobilý k právnímu jednání. V této souvislosti se zákon zároveň musí vypořádat jednak se svěprávností osob před dosažením zletilosti a jednak se svěprávností osob, u kterých došlo k odchylce od normálního duševního stavu. Pokud jde o osoby nezletilé, omezení jejich svěprávnosti vyplývá přímo ze zákona. Nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti jejich věku. V rozsahu, v jakém není nezletilec svěprávný, za něj jedná jeho zákonný zástupce, zpravidla rodič. Pokud by nezletilý sám učinil právní úkon, k němuž není způsobilý, bude absolutně neplatný. NOZ mnohem více akcentuje individuální duševní vývoj nezletilců a dává soudu do rukou nástroje, kdy v odůvodněných individuálních případech může nezletilé osobě přiznat svěprávnost v plném rozsahu (viz zmiňovaná emancipace) nebo alespoň ve větším rozsahu, než pro ni vyplývá z obecných kritérií stanovených zákonem. Pokud jde o skupinu osob, u nichž došlo k odchylce od normálního duševního stavu, zákon předpokládá omezení jejich způsobilosti ex lege ke

konkrétnímu právnímu úkonu, resp. úkonům. Jestliže učinila právní úkon osoba jednající v duševní poruše, která ji činí k tomuto právnímu úkonu neschopnou, bude tento právní úkon absolutně neplatný.

Pokud není duševní porucha, která činí člověka neschopného právně jednat, jen přechodného charakteru, je tak zároveň naplněn předpoklad, aby v konkrétním případě zasáhl soud a svým rozhodnutím osobu v její svéprávnosti omezil. Stávající úprava zná dva způsoby takového omezení, a to částečné omezení způsobilosti k právním úkonům a zbavení způsobilosti k právním úkonům. Oba vycházejí ze stejné koncepce tzv. náhradního rozhodování, kdy v oblastech, kde člověk nemá způsobilost samostatně právně jednat, za něj projevuje vůli jiná osoba – opatrovník. S omezením nebo zbavením způsobilosti k právním úkonům je vždy spojen zásah do osobnostní sféry člověka a spolu s tím do ústavně garantovaných práv. Deficitem současné úpravy je její stručnost, neadekvátnost v poměrování s významem takového opatření, absence garancí, které by zajišťovaly přísné sledování jeho účelu a v neposlední řadě skutečnost, že nereflektuje změnu paradigmatu v přístupu k osobám se zdravotním postižením, ke které došlo na mezinárodní úrovni a k níž se zavázala i ČR ratifikací Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením. To vyplývá i z faktu, že současná úprava zůstala v prakticky nezměněné podobě od přijetí SOZ a nereflektuje ideový a hodnotový odklon, ke kterému došlo v souvislosti s přijetím Ústavy a Listiny, kdy se východiskem státu stal jednotlivec jako svobodné a na společnosti nezávislé individuum a jeho základní práva. Nedostatečné legislativní úpravě odpovídá i současná praxe obecných soudů, která vede k nadužívání institutu úplného zbavení způsobilosti k právním úkonům, ačkoliv by v souladu s principem proporcionality mělo jít o řešení subsidiární a spíše výjimečné. Dále vede k nesprávné aplikaci obou těchto institutů na právní oblasti, kde k tomu není zákonem stanovena pravomoc soudu. Limity soudního rozhodování se tak vymezily až v judikatuře obecných soudů, Ústavního soudu a pod vlivem judikatury Evropského soudu.

Pravomoc soudu rozhodovat o otázkách způsobilosti k právním úkonům vyplývá pouze z (hmotněprávního) občansko-právního ustanovení § 10 SOZ, které má na základě subsidiarity SOZ dopad do dalších soukromoprávních oblastí. Jiné předpisy v našem právním řádu takovou pravomoc soudu nezakotvují, v některých případech pouze na toto ustanovení odkazují nebo s omezení či zbavení způsobilosti k právním

úkonům vyvozují další důsledky, čímž rozšiřují jeho dosah i do jiných subjektivních práv, včetně subjektivních práv veřejnoprávní povahy. Tím je dán i rozsah, v němž se mohou soudy při vydání rozhodnutí o omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům pohybovat. K omezení nebo zbavení způsobilosti člověka k právním úkonům lze přistoupit pouze v zájmu osoby, které se toto opatření týká. Omezujícím kritériem takového zásahu je pak lidská důstojnost představující součást kvality lidství a základní bázi, od níž se odvíjí všechna další základní práva. Aby zásah do lidské důstojnosti nebyl protiústavní, musí naplňovat podmínky proporcionality. Tedy aby tímto zásahem byl sledován cíl legitimní a nezbytný v poměrech demokratické právní společnosti, aby daného cíle nešlo docílit jiným mírnějším způsobem (přičemž zde je potřeba upozornit na další deficit stávající úpravy v rozporu s Úmluvou spočívající v absenci mírnější alternativních přístupů k osobám s duševní poruchou) a aby tento zásah, co nejdříve odpovídal konkrétnímu případu, tj. aby zvolené opatření bylo šité na míru konkrétní situaci. V této souvislosti považují institut úplné zbavení způsobilosti k právním úkonům za protiústavní. Přestože sleduje legitimní cíl v podobě ochrany práv a zájmů osoby trpící duševní poruchou, nenaplňuje kritéria proporcionality a sledovaného cíle lze dosáhnout mírnějšími prostředky, především pak ve většině případů nenaplňuje doktrínu opatření šitého na míru. Rozhodnutí o omezení způsobilosti k právním úkonům pak bude proporcionální pouze za předpokladu, že omezující zásah bude na základě zhodnocení individuálních poměrů osoby odpovídat skutečnému rozsahu duševní poruchy a nezbytné míře se zřetelem na ochranu zájmů omezovaného. To klade na soud požadavek, aby zhodnotil a v rozsudku odůvodnil i případný zásah do dalších právních oblastí, kde sice člověka nemůže svým rozhodnutím omezit, avšak na základě zákonných ustanovení k takovému omezení dojde ex lege. Za protiústavní zásah do lidské důstojnosti v souvislosti s rozhodováním o omezení nebo zbavení způsobilosti lze bezpochyby označit také praxi obecných soudů, které zahajují opatrovnické řízení, jehož smyslem je jmenovat nezpůsobilé osobě opatrovníka, až po právní moci rozhodnutí o omezení nebo zbavení způsobilosti a ve vzniklém mezidobí nechávají člověka bez možnosti v dotčených oblastech hájit svá práva a zájmy.

Novou právní úpravu omezení svéprávnosti považují ve srovnání s nynějším stavem v obecné rovině za krok správným směrem. NOZ se vymezuje vůči stávající úpravě na principu diskontinuity. Jak ale bylo demonstrováno na několika místech,

např. v souvislosti postupným nabýváním svéprávnosti nezletilých, tato diskontinuita není samoučelná a v řadě případů se přidržuje, popřípadě dále rozvádí stávající vžitou a bezproblémově fungující úpravu. Obecnou vůdčí zásadou nového kodexu je autonomie vůle, od které se odvíjí celkové pojetí kodexu, který uznává a garantuje přirozené práva člověka, jeho autonomní sféru, lidskou důstojnost a respektování práva na utváření vlastního života. Tato východiska mají značné implikace i v oblasti přístupu k osobám se zdravotním postižením. NOZ výslovně stanoví, že k omezení svéprávnosti lze přistoupit pouze v zájmu osoby, o níž je rozhodováno a pouze v tom případě, že by jí jinak hrozila vážná újma. Nová úprava pak toto hledisko akcentuje na řadě míst (především v souvislosti se souvisejícím institutem opatrovnictví, při jeho výběru, vymezení jeho práv a povinností, či při posuzování neplatnosti právních jednání), značně posiluje práva osob s duševní nemocí a mentálním postižením a snaží se o plné uznání práv a osobní jedinečnosti těchto osob.

Nová úprava vypouští institut úplného zbavení svéprávnosti a v souladu s Úmluvou a jejími zásadami (respekt přirození důstojnosti, zásada maximálního zachování způsobilosti, zásada přiměřenosti) výslovně zakotvuje, že soud člověka nikdy nemůže omezit ve svéprávnosti v běžných záležitostech každodenního života, bez ohledu na to, je-li fakticky k právnímu jednání v této oblasti způsobilý nebo nikoliv. Tento limit se týká rozhodovací činnosti soudu v souvislosti s omezením svéprávnosti. Nicméně ani nová úprava podle mého názoru nebrání tomu, aby člověk fakticky nezpůsobilý jednat i v každodenních záležitostech, byl z právního hlediska v této oblasti považován za nesvéprávného, a to ad hoc pro konkrétní jednání, přičemž takové jednání fakticky nezpůsobilé osoby lze i podle nové úpravy považovat za absolutně neplatné. Velkým přínosem NOZ je v souladu s Úmluvou zavedení nových, alternativních přístupů, které nejsou založeny na zásahu do svéprávnosti a reflektují různorodou povahu a rozsah duševních poruch. Tyto nové instituty mají přednost před omezením svéprávnosti, které bude až krajním řešením. Nově navíc již nebude možné vydávat rozhodnutí na dobu neurčitou. Omezit svéprávnost člověka může soud nanejvýš na tři roky. Bude-li potřeba omezení prodloužit, bude soud (resp. jiná osoba nebo sám omezený) nucen iniciovat v této lhůtě nové řízení, jinak uplynutím lhůty stanovené v rozhodnutí (nejdéle tři let) dojde automaticky k navrácení plné způsobilosti. NOZ reaguje i na zmiňovaný deficit časové prodlevy mezi omezením způsobilosti a

jmenování opatrovníka a výslovně stanoví, že soud v rozhodnutí o omezení svéprávnosti jmenuje člověku opatrovníka jako předpoklad pro spojení řízení o omezení svéprávnosti a řízení opatrovnického. Za hlavní nedostatky nové úpravy považují především fakt, že nedostatečně vymezuje nové instituty a podrobněji je nerozebírá ani důvodová zpráva, která by při absenci relevantní judikatury měla být hlavním podkladem pro řešení případných teoretických či interpretačních problémů. Zároveň je patrné, že stávající, mnohem podrobnější úprava klade daleko více povinností na soudy. V této souvislosti se obávám, že v důsledku navýšení soudní agendy, dojde k prodloužení délky řízení v těchto otázkách. A je otázkou, zdali bude v možnostech obecných soudů všem novým povinnostem řádně a včas dostát. Velký „zátěžový test“ pro obecné soudnictví v sobě skrývají i přechodná ustanovení, která řeší existenci a povahu rozhodnutí o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům podle staré úpravy za účinnosti nové úpravy. Těm se totiž s účinností NOZ přiznává omezená časová platnost, přičemž zmiňovaná maximální tříletá lhůta pro všechna tato rozhodnutí poběží od 1. ledna 2014. Jedná se tedy o obrovský počet případů (mezi 30.000 až 40.000) a lze předpokládat, že soudy z kapacitních důvodů nebudou schopny všechny tyto případy posoudit. Negativním důsledkem toho může být, že se mnoho lidí ocitne bez ochrany, která pro ně vyplývá z odůvodněného omezení svéprávnosti.

Summary

The thesis is focused on a specific area of the private law and concerns with questions of legal capacity of natural persons, specifically with the legal conception of acquiring and restricting legal capacity. The main attention is dedicated to task of civil courts in cases of reduction capacity. The first chapter deals with the basic legal terms crucial for this issue – person, legal personality and legal capacity and their mutual relations. On the grounds of interpretation of article 5 of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms, we can say, that in our legal order everyone is a person in legal meaning of the word. It means that everyone has a legal personality as an attribute of person and cannot be deprived of it. Legal personality means to be capable of having legal rights and duties and it is a prerequisite to legal capacity, which determines the ability of person to amend (enter into, transfer, etc.) her rights and duties. The thesis shows that on the constitutional level the legal personality and the capacity are two sides of the same coin, while for the private law the separation of these two attributes is typical. The reason for it is based on fact, that while the legal personality arises purely from the nature of a person, the capacity depends on a physical maturity. This is also the reason why a person does not acquire capacity on birth. Instead the natural person obtains capacity gradually depending on her physical development. Current civil code as well as the new civil code set down 18 year of life as the general criterion for acquisition of full legal capacity. By reaching this age a person obtains the majority.

The second chapter is concerned with the cases, where the capacity of natural person is limited directly by the law. The first case relates with the minors. In general their range of capacity is related to expected physical mature of their age. Current civil code admits obtaining majority and full capacity to a minor who reaches 16 years of life by the marriage with permission of the court. The new civil code also admits to obtain full capacity by marriage with permission of the court but it does not connected with the acquiring of majority. The new civil code also knows the institute of emancipation, which allows the court to give full capacity to a minor (16 years old or older) and knows other ways, how a minor can gain larger capacity with permission of the court than he or she has by the general criterion. Such solution allows more to take into consideration for an individual physical level of minors. The second case relates with people with

mental disorder, which makes them incapable to control or to understand their actions. Common rule for both cases is that the actions beyond their capacity will be considered invalid. According to the current civil code it will be absolute invalidity. The new civil code prefers relative invalidity.

The third chapter is concentrated on the question of deprivation and limitation of capacity determined by judgment. In general we can say, that the intervention of court to capacity of a person is used in cases, when an adult man should have full capacity by general criterion, but actually is not capable of doing his own decisions in certain areas (or in any area) in terms of his intellect and volitional development as a results of a long-term mental disorder. The institutes of deprivation of capacity and limitation of capacity can be used only in order to protect an interest of the concerned person. The thesis points out, that these institutes are only instruments, which the current civil code offers in order to protect persons with a mental disorder. Common characteristic for both of them is a conception of substitute decision making. It is based on construction, when a guardian makes decision instead of the concerned person. He acts on behalf of the person in the areas, where his or her capacity was limited or deprived. The thesis also analyses current problems and criticism connected to fundamental rights and freedom and reflects on conformity of deprivation and limitation of capacity with constitutional order. It also points out that current regulation is in contradiction with the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, from which arise obligation for its party to pass legal frame for an alternative solution for people with mental disorder.

The fourth chapter is deals with the legal solution for people with mental disorder in new civil code. In general we can say that new civil code fulfills the requirements laid down by the Convention. The deprivation of capacity will be invalidated and the limitation of capacity will be used only as the last option in cases, where less invasive solutions cannot be used. In addition the court will be obligated to review all persons limited in capacity by judgment every three years, unless anyone else requests recovery of capacity due to changed circumstances. The alternative solutions like representation by a member of the household are based on conception of supported decision making. It is based on idea of maximum preservation of capacity, when a person with mental disorder makes her or his own decision in legal areas with help or support of another person. The biggest problem is that the new institutes as alternative

solution to limitation of capacity are unknown in our legal order and the explanatory report does not contain explanation in a needful extent. That can lead to many problems in practical use of these institutes.

Použitá literatura

Literatura – monografie

- KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 978-80-7179-028-0.
- BERAN, K. *Pojem osoby v právu*. Praha: Leges, 2012. ISBN: 978-80-87576-06-9
- VEČEŘA, M., GERLOCH, A., SCHLOSSER, H., BERAN, K., RUDENKO, S. *Teória Práva*. 3. vyd., Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o., 2009. ISBN: 978-80-89447-04-6.
- PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústavní právo a státověda: II. díl Ústavní právo České republiky. Část 2*. Praha: Linde Praha a.s., 2004. ISBN: 80-7201-472-2.
- GERLOCH, A. *Teorie Práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7380-233-2.
- FIALA, J., KINDL, M., *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. ISBN 978-80-7357-395-9.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné I*. 5. jubilejní aktual. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. ISBN: 978-80-7357-468-0.
- PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky komentář, 2. díl: Práva a svobody*. 2. vyd. k 1. 1. 2003. Praha: Linde a.s. 1999. ISBN: 80-7201-391-2.
- HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. Brno: 1998. ISBN: 80-210-1791-0.
- ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník – Velký akademický komentář, 1. Svazek § 1 – 487*. Praha: Linde, a. s., 2008. ISBN: 978-80-7201-687-7.
- WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktual. vyd. Praha: Linde a.s., 2008. ISBN 978-80-7201-726-3.
- BALÁK, F., KORECKÁ, V., VOJTEK, P. *Občanský zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck 2011. ISBN: 978-80-7400-341-7.
- ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H.Beck, 2006. ISBN: 80-7179-486-4.
- MOLEK, P., ŠIMÍČEK, V. *Soudní přezkum voleb*. Praha: Linde Praha a.s., 2006. ISBN: 8072016393
- KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN: 80-7179-031-1.
- HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině – komentář a předpisy související*. 8. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde, a. s., 2007. ISBN: 80-7201-668-6.
- ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H.Beck, 2006. ISBN: 80-7179-486-4.

ONDŘEJEK, P. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012. ISBN: 978-80-87576-31-1.

Literatura – články

FRINTA, Ondřej. Pojetí svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, roč. 2.

KNAPP, Viktor. Každý je způsobilý mít práva (Je každý k tomu způsobilý?), ASPI [právní informační systém], LIT2943CZ.

Elektronické zdroje

NEČAS, Petr, POSPÍŠIL, Jiří. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku* [online]. 3.2.2012. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf>.

Recomandation No. R (99) 4 of the Committee of ministrers to member states on principles concerning the legal protection of incapable adults [online]. Dostupné z WWW:<<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=536854&SecMode=1&DocId=396848&Usage=2>>.

Rozhodování osob s duševní poruchou: zásady pro poskytování asistence. Systémové doporučení ligy lidských práv č. 6 [online]. Liga lidských práv, Mental Disability Advocacy Center, leden 2008. Dostupné z WWW: <http://llp.cz/wp-content/uploads/06_rozhodovani_osob_s_dusevni_poruchou_zasady_pro_poskytovani_asistence.pdf>.

Vstupní analýza opatrovnictví [online]. Občanské sdružení INSTAND. Dostupné z WWW:<http://www.instand.cz/dokumenty/vstupni_analyza_opatrovnictvi_201205181154219.pdf>.

Řízení o způsobilosti k právním úkonům: Systémové doporučení ligy lidských práv č. 8 [online]. Liga lidských práv, Mental Disability Advocacy Center, 2009. Dostupné z WWW: <http://llp.cz/wp-content/uploads/08_rizeni_o_zpusobilosti_k_pravnim_ukonum.pdf>.

Povolení uzavřít manželství nezletilému staršímu 16 let [online zdroj]. Právník.cz, 16. srpna 2002 [cit. 2013-05-05]. Dostupné z WWW: <

<http://www.pravnik.cz/a/82/povoleni-uzavrit-manzelstvi-nezletilemu-starsimu-16-let.html>>.

Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku. [online]. [cit. 2013-05-13]. Dostupné z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

Právní předpisy

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.

mezinárodní smlouva č. 10/2010 Sb. m. s., Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

sdělení federální ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., O úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

Rozsudek Evropského soudu ze dne 6. října 2005 ve věci Hirst (č. 2) proti Spojenému království.

Rozsudek Evropského soud ze dne 20. května 2010 ve věci Kiss proti Maďarsku.

nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. I. ÚS 546/03.

nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09.

nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07.

nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. 9. 2007. sp. zn. II. ÚS 303/05.

nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 11. 2012, sp. zn. II. ÚS 194/11.

nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

nález Ústavní soudu ČR ze dne 22. března 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10.

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 3102/08.
nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl.ÚS 4/94.
Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. května 1979, sp. zn. Cpj 301/77
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. června 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2010, sp. zn. 30 CDo 3321/2008.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. srpna 2009, sp. zn. 30 Cdo 352/2008.
Rozsudek nejvyššího soudu ČR ze dne 13. března 2003, sp. zn. 22 Cdo 2014/2001.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. Zář 2007, sp. zn. 30 Cdo 3398/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. Zář 2001, sp. zn. 25 Cdo 1005/99.
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 8. 1. 1998 sp. zn. 7 Co 538/97.

Osoba - Právní osobnost - Omezení způsobilosti
Person – Legal personality – Limitation of capacity

Právně – teoretická analýza omezení způsobilosti k právnímu jednání soudem
Legal and theoretical analysis of the limitation of legal capacity by court